

Fåglar i Sörmland

Nr 1.1995

Årgång 28

FÅGLAR I SÖRMLAND 1/95

Ansvarig utgivare
Bert Lindgren

Redaktör, redaktionsadress

Kent Söderberg
Kantorstigen 1
645 91 Strängnäs
Tel: 0152-513 24

Layout

Kent Söderberg

Sättning

Kent Söderberg

Utgivning

Fåglar i Sörmland (FiS) utges av Föreningen Södermanlands Ornitologer och utkommer med två nummer per år. Medlemmar erhåller tidningen utan extra kostnad.

Enbart prenumeration kostar 80 kr och insättes på nedanstående pg. För medlemskap: se näst sista sidan.

Annonser

Aktuella priser erhålls på begäran. Annonssörer ombedes vända sig till Kent Söderberg

Manusstopp
för nr 2/95 är den 15 september

Medlemsservice och adressändringar

Sörmlands Ornitologer
c/o Agne Swenzén
Skånegatan 5
641 36 Katrineholm
Tel: 0150 -182 97
Postgiro: 7 73 78-8

Omslagsfoto:

Framsida: Blå kärnhök, Dick Forsman
Baksida: Skäggdopping, Tero Niemi

© Fåglar i Sörmland 1995, ej bildmaterial

ISSN 0345-3820

Ordföranden har ordet

Jag hörde dubbeltrasten i morse (6 mars), inte i den vanliga skogen, ty där dundrar idag den nya motorvägen fram genom Kolmården.

Dubbeltrasten sjöng livsbejakande trots snöblandat regn eller kanske på grund av... Den hörs ju ofta när vädret är lite dystert.

Dubbeltrasten hade kommit tillbaka. På väg till bussen stannade jag till, blev glad och lycklig. Ändå är stigen som jag gått i två decennier borta; stigen där sol

och trollsländor brukar mötas en försommarmorgon. Landskapet omkring dig förändras, ibland drastiskt så att du inte hinner med. Där hornugglan ropade hörs nu bilars motorer.

Så sliter förändringstakten i själen. Identifikationen sätts på spel.

"Självkänsla är att identifiera sig med landskapet", har någon sagt. Så är det nog.

Dubbeltrasten hjälpte mig i morse: identifiera mig, identifiera självkänslan!

Bert Lindgren

Fågelklubb i Sörmland-Tärnan

Den tredje lokalklubben som presenteras i Fåglar i Sörmland blir Tärnan, som omfattar både Nyköping- och Oxelösunds kommuner. I tidigare nummer har Eskilstuna och Strängnäs beskrivit sina aktiviteter i sin respektive klubb. En lokal fotograf eller konstnär brukar också presentera sig både i ord och bild, och från Nyköping/Oxelösund blir det Jörgen Israelsson.

Hur kan man ägna morgon efter morgon åt att dra iväg ut, långt innan de flesta ens har tänkt på att gå upp?

Javisst är det något speciellt att sätta klockan på ringning tidigt, helst ett bra tag innan solen har gått upp en vårmorgon. Sen smyger man upp för att inte väcka någon annan och brygger kaffet så tyst det går. Kaffebryggare kan föra oväsen vid 4.30-tiden! Ner med mackor och kaffe i ryggsäcken. Kikare, stövlar, mössa och handskar är framlagda kvällen innan för att inte göra morgonbestyren för avancerade.

Synd om dem som aldrig förstått hur härligt det här är, de betraktar oss skådare snarare som knäppa som går upp före solen.

Men visst är det värt varenda minut när man står där och solen letar sig upp över horisonten och ljudet är, i alla fall under den intensivaste perioden, fullkomligt öronbedövande.

Tärnan är en fågelförening där allt det här betyder mycket. Att få komma ut i naturen tillsammans med andra och titta på alla dessa vackra, fantastiska, små, stora, skrikiga och skönsjungande fåglar. Det är en belöning, för vad får man bestämma själv, men visst är det en guldkant på tillvaron. Ser man sen den ena eller andra fågeln spelar det inte så stor roll, inte hur många man ser heller egentligen. Visst är det roligt att få se ovanliga och nya arter men det är inte

viktigt. Det kan var intressant att följa en sädesärlas första springande utmed strandkanten, eller att få se hur havsörnen seglar en bit ut över viken.

I Tärnan kan man alltid få sällskap. På våren finns det alltid några skådare ute på de ställen där det är som roligast att stå och kika. Visst är det kul när man själv kan bestämma vad det är för arter. Men det är skönt när det finns flera runtomkring så att man kan fråga. Dessutom gör det inget om man frågar flera gånger! Det är inte så lätt det där med att artbestämma. Rätt vad det är sitter det en fågel någonstans som borrar ned näbben i fjädrarna och vrider och vänder sig. Vad är det för något egentligen? En and antagligen, men vilken? Det är bara att fråga.

FÅGELFÖRENINGEN
TÄRNAN
NYKÖPING/OXELÖSUND

Under årens lopp har Tärnan ordnat en mängd olika utflykter och resor. Vem som helst kan följa med. Spridningen i ålder och fågelkännedom är bred. Från tidiga tonår till pensionär. Från nästan nybörjare till superduktig skådare.

Öland, Skåne och Halland är de vanligaste långresemålen. Här gäller det att hålla sig framme om man ska med, för det är populära resor. Det brukar bli 3-4 dagar, och det är inga viloresor! Skåda, skratta, äta och fika, men sova får man göra när man kommer hem! Tärnans resor blir till minnen som fastnar. Tänk att få stå vid Falsterbokanal tillsammans i riktigt varm höstsol och se stora duvstreck som glittrar som silver på himlen eller söka efter någon mindre vanlig örn. Eller stå i full blåst nere vid Långe Jan och leta efter lommar! Ett gäng skärfläckor som letar mat vid någon

strand på östra Gotland i solnedgången, läckert. En smalnäbbad simsnäppa som man får leta efter jättelänge och sedan ser tydligt och klart i tuben: Wow!

Många kortare utflykter i närheten runt Nyköping kan man också hänga med på. Det kan bli Strandstuguviken, Vadsjön, Linudden och många andra platser. Och det kan bli uggleutflykt, nattlysning eller vanliga exkursioner.

Under den mörka årstiden ordnar Tärnan flera innemöten med intressanta föredragshållare så vi får titta på härliga bilder och lära mer om fåglar och natur/miljö. Vilken är din favoritfågel?

Fågelföreningen Tärnan omfattar Nyköpings- och Oxelösunds kommuner. Föreningen bildades 1983 och har i dag 280 medlemmar.

Välkomna till Tärnan!

Ann Löwbeer

LOMINVENTERING I BÅVEN.

Våren 1994 presenterade Länsstyrelsen, Nyköping, Flens och Gnesta kommuner en förändring av Båvenplanen med det kända tillropet: "hur ska Båvenområdet utvecklas?" Under ett tidspressat remissarbete i april framgick med stor tydlighet att fågelskyddsfrågorna i Båvenplanen behandlats mycket översiktligt. Inom FSO och SNF växte känslan av att en ny täckande lominventering i Båven behövdes. En arbetsgrupp bestående av Leif Carlsson, Gerd Isaksson, Lars-Ove Österberg och Bert Lindgren, har

under vintern planerat inventeringen:

1. Inventering i vecka 19.

Den 24 april eller 25 april träffas ornitologer för samordning av insatser.

Intresserade - ring Gerd Isaksson 0158-44024 eller Leif Carlsson 016-114181

2. ALU-projekt: bevakning från vissa utkiksplatser med registrering av störningskällor. Projektledare: Lars-Ove Östberg, Skogsvårdsstyrelsen.

Porträttet-Jörgen Israelsson

Här kommer ett porträtt, både i ord och bild, av en konstnär från Nyköping. Jörgen Israelsson-värmlänningen som inte går på restaurang utan kikare. Håll till godo.

Hur presenterar man sig själv som ornitolog? Jag vet inte, men jag kan berätta lite om min historia i ett fågelperspektiv och hur mitt intresse ser ut idag.

Född 1954 i Örebro. Uppväxt i Karlskoga 1955-1973. Bott i Lund, Göteborg och Stockholm. Bor idag i Nyköping med Karin och Jonas 3 år. Arbetar på länsstyrelsen i Nyköping. Fågelintressad sedan 1967. 320 arter.

När jag gick i sjunde klass, 1967, i min uppväxtstad Karlskoga, följde jag med en kompis till ett kvällsmöte med Karlskoga Biologiska Förening. Det var mer för att följa med på något nytt än beroende på att jag var särskilt naturintresserad. Jag var annars mer upptagen av att under vinterhalvåret spela hockey och under den varmare årstiden spela fotboll,

teckna och måla. Samtidigt var jag pojkaktigt intresserad av flyg och flygplan. Jag lånade böcker från biblioteken med andra världskrigets häftiga plan och cyklade ut till stans flygplats, då med gräsbanda, och beundrade de flygande maskinerna.

Efter något år återvände jag till flygplatsen, nu med tankar på fåglar i huvudet och farfars gamla zeiss 8x30 runt nacken. Vilken lyx så här efteråt - långt innan märkestrenden nådde skådar-massan. Jag hade följt med på en cykelexkursion (!) tillsammans med ett gäng från föreningens ungdomsavdelning. När jag idag bläddrar i mina anteckningar från 1967 kan jag se att vi den 24 september 1967 såg en hane blå kärrhök. Det var min tredje art på listan. Jag var nu 13 år och såld på fåglar. Vi var ett 20-tal ungdomar som träffades på föreningskvällar, följde med på de äldres exkursioner, cyklade iväg själva på våra turer 3-4 mil, sågs vid stans fågelsjö Fisksjön efter skolan och ordnade fester med och utan mellanöl i Värmlandsskogarnas fiskestugor. Det var fina år.

Ångsplärlarka

Åren gick och jag lärde mig mer och mer. Av kompisar som kunde mer och av envist eget lärande i markerna. Energin kan vara hur stor som helst under de åren. Så lärde jag mig t ex låten genom att på en stor klumpig Tandberg-bandspelare spela in Sveriges Radios samtliga fågelskivor som jag lånat. För varje art skrev jag ner noggrant hur jag själv tyckte att de låt, och för att inte lura mig själv genom att kunna turordningen på bandet så klippte jag isär och ihop bandet till ny ordning.

Jag brukar säga att jag ägnade lika mycket tid i fågelmarkerna som Björn Borg ägnade tennisbanan. I stort sett samma träningstid. Skillnaden var bara att fågelskådningen inte gav något klirr i plånboken och inga feta rubriker i världspresen. Men det var en bra investering i livskvalitet och det har varit fritt från nedbrytande skandaler.

Åren gick och flera av mina kompisar slutade med fåglar, även han som lockade med mig till föreningsmötet augusti 1967. Andra intressen tog vid, tjejer, fiske, sport mm. Men vi var flera kvar och än idag träffas vi lite här och där. Särskilt på Öland och vid Falsterbo under högsångshelger.

Vad har då skådningen gett och vad ger den idag? Den har först och främst gett mycket bra kompisar genom åren, men också väldigt mycket annat. Det har gett många fantastiska naturupplevelser i Sverige och utomlands och framförallt en ytterligare dimension i tillvaron. Utanför husknuten finns en gigantisk värld av liv och sammanhang som man bara förstår

om man deltar i den. Vi kan välja att förringa naturen eller utveckla den i våra egna liv. I mitt fall har det skärpt sinnena och varit en livskälla under åren.

Mitt tecknar- och målarintresse som följt mig genom åren har också medfört ett och annat fågelmotiv. En gång funderade jag på att bli konstnär, men ensamlivet med sina bilder och ett liv på vatten och bröd avskräckte mig. Jag tror jag har valt rätt, men det gnager ändå i mig att jag inte har tagit tillvara anlaget i större utsträckning. 1989 fick jag ändå utmärkelsen som Sveriges fågeltecknare.

Hur vill jag då karaktärisera mig själv som fågelskådare? Jag brinner fortfarande av lust när jag ger mig ut i skådar markerna. Forfarande nyfiken på vad som ska dyka upp. Jag är en blandning av hårdskådare och naturfilosof. Jag vill antingen ligga ihårt och aktivt för att registrera allt som rör sig runt om, utifrån mina erfarenheter och kunskaper, eller sitta på en stubbe med en termos kaffe och bara filosofera. Att skåda eller inte skåda är min melodi. Inga halvmesyrrer.

Men 28 års intensivt fågelintresse har satt sina spår. Att sitta på en grekisk uteservering i en bergssluttning utan att ha en kikare i närheten är en omöjlighet. Vem vill missa att tre prickar utan kikare över bergskammen i själva verket är en ormörn, en smutsgam och en dvärgörn? Att åka till Strandstuviken med barnvagn utan tubkikare är svårt. Minst ett samtal i veckan till Club 300's telefonsvarare och till Sörmlandssvaren tillhör vardagen. När den engelska tidskriften Birdwatch ligger i brevlådan är det fest.

Jag är en sann fältornitolog. Jag har fuskat lite med ringmärkning och gjort en del insatser i inventeringsarbeten, men att "bara" vara ute och skåda passar mitt fria psyke bäst, som avkoppling till ett intensivt yrkesliv. Att dag ut och dag in slita med fångstnät och klämma ringar skulle jag tröttna på. Likaså att ihärdigt åka runt och inventera grå flugsnappare i gles tallskog. För mig är fågelskådning främst en aktiv avkoppling.

Lappsparv

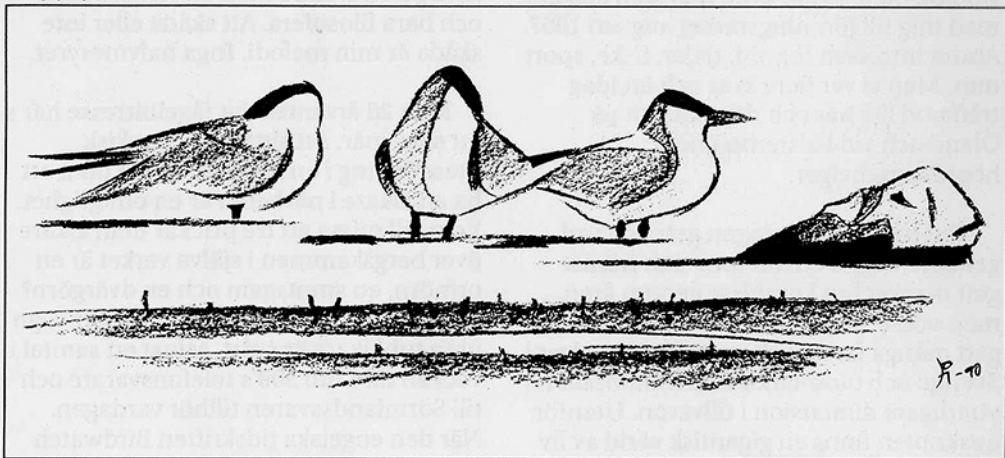
En och annan kommentar om det intensiva fågelintresset och att kikaren står på restaurangbordet får man ta. Det är bra, annars finns det risk för att man blir sjukligt insnöad och enkelspårig. Och än finns det ju inga behandlingshem för skådarnarkomaner.

Nyköping är en bra plats för fågelskådning. Många fågelintresserade, bra skådarkompisar och fina marker. Strandstuviken och kusten står i en klass för sig. Sörmland är lite anonymt på den svenska skådarkartan, men har mycket fint att erbjuda.

Men, livet har också mycket annat att bjuda på, förstås. Att ha ett stimulerande arbete, att gå på puben och ta en bägare, att lattja med sin son, att kolla hockey på TV, att lyssna på musik, gå på konstutställning och att äta en god kvällsmiddag med familjen mm.

Men ökensängaren vid Näsbybadet och isabellatörnskatan vid södra lundsplatsen i november 1994 var en höjdare!

Jörgen Israelsson

Skräntärnor

Nattlyssning i Nyköpingstrakten

Vart skall jag åka om jag vill uppleva nattens olika skönsjungande fågelarter i Nyköpingstrakten? Nedan följer en färd i juninatten mellan olika lokaler, beskriven av Jan Gustavsson, där vi får tips om vart vi skall gå och vad vi kan få höra.

Vi startar vid 22 -tiden ute på Brandholmen, bakom husvagnarna, vi parkerar bilen och går ut mot vasskanten. Rosenfinken sjunger från flera håll, de första näktergalarna tar ton och en och annan buskskvätta håller konsert. Medan vi står här så ser vi en brun kärnhök komma jagande över vassen, och samtidigt börjar de första kärrsångarna härma andra fågelarter. När vi står här och lyssnar på kärrsångarna kommer en hornuggla svepande förbi över ängsmarken och strax därpå hör vi hornuggleungarna tigga inifrån en skogsdunge.

Vi bestämmer oss för att åka vidare och vi far mot Svanvikens naturreservat. Vi åker förbi McDonalds på gamla vägen mot Bergshammar, efter en bit svänger vi av på en grusväg åt vänster där det står Skillerhult på skylten. Vi stannar efter ca 100 m strax innan bron som går över Kilaån. Sedan följer en vandring upp till kastalruinen till ackompanjemang av en svirrande gräshoppångare och några buskskvättor. Väl framme vid kastalen spetsar vi öronen och lyssnar ut över Svanvikens våtmark. En enkelbeckasin spelar i skyn och en tofsvipa skriker till när en räv kommer snokande över ängen. Det börjar mörkna ordentligt, klockan har passerat 23 och dimman driver fram över ängsmarken. Konserten av rörsångare och sävsångare pågår fortfarande. Flera näktergalor och

gräshoppångare hörs utifrån markerna, och medan vi lyssnar på de lite vanligare arterna börjar en busksångare härma andra fågelarter i sitt makliga tempo precis nedanför oss i alsnåren vid vattenet. Helt plötsligt hörs en droppande vattenkran utifrån åkermarken, det är en vaktel som vill vara med denna kväll. Medan vi nu växelvis lyssnar på vaktel och busksångare börjar ett surrande uppifrån skogen: det är nattskärren.

Klockan har nu passerat midnatt och vi bestämmer oss för bryta upp. Nästa mål är uppe vid Skavsta flygplats och framförallt de stora gårderna ner mot Nyköpingsån. När vi väl är ute ur bilen får örona börja jobba igen. En varnande storspov hörs när en överflygande jorduggla letar föda. Efter en stund när storspoven tystnat så hörs krex krex krex, kornknarrens knarrande utifrån vallen, och strax därpå börjar en småfläckig sumphöna spela nerifrån åkanten på andra sidan i riktning mot Bönsta gård.

Vi hastar nu vidare för tiden rinner iväg. Vi beger oss nu söderut mot några sjöar som ligger strax sydost om Buskhyttan, Mellsjön och f.d. Långsjön. Efter parkering vid Mellsjön där Sörmlandsleden har ett etappmål börjar vi gå utmed vassen på den framslingrande grusvägen. Rörsångarna bokstavligen skriker ut sin sång här, det är nästan öronbedövande. När vi kommit en bit ifrån det värsta "oljudet" hör vi flodsångare i en buske en bit bort, samtidigt som en nattskärna hörs från skogen. Det börjar nu ljusna vid horisonten.

Dags för avfärd mot f.d. Långsjön innan det ljusnar alltför mycket. Väl framme hör vi några kattuggleungar tigga under de sista mörka minuterna, och en rördrom blåser till utifrån vassen samtidigt som de första taltrastarna börjar ta ton. Ljuset kommer alltmer och våra ögon börjar grusa: John Blund vill ha ett ord med i laget. Innan vi avbryter vår nattliga exkursion börjar göken höras från ett par håll och fler och fler av de morgontidiga dagsångarna sjunger upp sig. God natt säger vi nu till göken och far

hemåt.

Ja, så kan en nattexkursion i Nyköpingstrakten se ut, men man hinner inte med så många platser för natten är kort. Detta var ett axplock bland några av våra lokaler. En sådan här bra natt har man sällan eller aldrig, men man kan ju alltid drömma. Vad som däremot är sant är att de arter som är beskrivna på respektive lokal är sedda eller hörda just där de är beskrivna någon gång under senare år.

*Jan Gustafsson
Frösängsvägen 124
613 41 Oxelösund*

Näktergal, en given art när man är ute och lyssnar på nattsjungande fåglar.

Foto: Tero Niemi

Grodor, insekter eller fåglar?

Vi fortsätter på temat nattliga röster, som i många fall kan orsaka bestämningsproblem. Ibland undrar man om det är en fågel, insekt eller en groda man hör. Här presenterar Kent Söderberg en vägledning i ämnet.

Vanlig padda

Inledning

Möjligheten att förväxla likartade läten hos grodor, paddor/grodor, gräshoppor, vårtbitare och fåglar är i många fall välkända. Problemen är större i Syd- och Mellaneuropa där utbudet av framförallt grodor och syrsor är större. Ett typexempel är barnmorskegrodan som kan förväxlas med dvärguv.

Hos oss är förväxlingsrisken inte lika stor, men kan i vissa fall ställa till problem. När jag och två andra skådare åkte upp till den amerikanska tundrapiparen som rastade några dagar vid Ramnäs, gjorde vi ett stopp vid Västerås, i närheten av Asköviken. Där, i från en buske, hördes ett ihållande surrande läte som genast fick mig att tänka på vassångare, men när vi kom tillräckligt nära lätet upptäckte vi att det var en cikada-vårtbitare.

Många gånger kan det vara svårt att bestämma avstånd och riktning från stridulerande vårtbitare då de ofta sitter i buskar och träd, men även miljö och väder påverkar spelets styrka och intensitet.

Spellätena, på våren, hos groddjuren är i huvudsak att hävda revir, men även att locka till sig honor. På sensommaren kan man ibland höra svaga varianter av spellätet, det s. k. regnlätet.

Fåglar som kan förväxlas med insekter

Släkte: *Locustella*

Som det vetenskapliga namnet antyder är denna fågelgrupp de mest insektlika i sin sång, till exempel *Locustella naevia* som just heter gräshoppsångare, vars sång kan påminna om grön vårtbitare (*Tettigonia viridissima*). Den gröna vårtbitaren sitter ofta högt och spelar, gärna i buskar och träd.

Den *Locustella*-art som inte tas upp i artikeln är starrsångare (*Locustella certihola*) som i sin sång mer påminner om en *Acrocephalus*-sångare.

Vassångaren

(*Locustella luscinioides*)

är en östlig, hos oss sällsynt, men årlig gäst. Den torra, nästan klanglösa, surrande sången påminner om en elektrisk väckarklocka, startar lite trevande för att efter några sekunder öka i styrka och intensitet. Sångperioderna kan vara mycket långa och nästan ihållande, men kan också vara tre sekunder korta. Normala sångperioder är tjugo-trettio sekunder, därefter en kort paus innan den sätter igång och sjunger igen.

Som namnet antyder uppträder vassångaren i stora vasshav i juni - juli. Vassångaren är mest aktiv under de "mörka" timmarna men kan även sjunga på morgonen och dagen.

Cikadavårtbitarens (*Metrioptera roeselii*) sång är anmärkningsvärt lik vassångarens med sin "summerton". Cikadavårtbitaren är en relativt sällsynt vårtbitare, men är på frammarsch, mest runt Mälaren. Den väljer ofta likartade platser och biotoper som vassångaren, till exempel Asköviken vid Västerås.

Den ettriga väckarklocklika "sången" är mycket genomträngande och kan i soligt väder hålla på i flera minuter, med mycket korta pauser, men vid lägre temperaturer blir pauserna längre.

Cikadavårtbitaren är dagaktiv men kan även vara aktiv under natten. Den spelar en bit in i juli. Utbredningen är bara runt Mälaren.

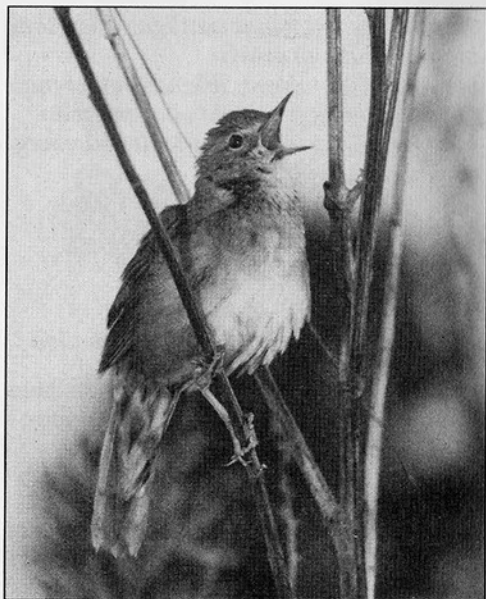
I södra Sverige kan vassångaren eventuellt förväxlas med mullvadssyrsa (*Gryllotalpa gryllotalpa*) som har ett monotont ringande spelläte, något påminnande om nattskärra. Spelet hörs bäst varma försommarekvällar och nätter från slutet av maj till juli. Den sitter då i gångmyningen och spelar, då den annars gräven gångar under markytan, gärna vid någon våtmark. Mullvadssyrsa uppträder bara i södra Sverige, från Skåne till Småland samt på Öland.

Flodsångaren

(*Locustella fluviatilis*)

är regelbunden i Södermanland och ökar kraftigt i vårt landskap, enbart i Strängnäs kommun hördes fem sjungande flodsångare 1992.

Flodsångaren har en mycket typisk *Locustella*-sång som hörs från kvällen till morgonen, men den kan även sjunga på dagtid. Sången är ihållande i långa räckor med ett skyttlande, likt en symaskin som beskrivs "zezezeze". Oftast hör man flodsångare sjunga från tät buskvegetation och i lägre träd längs åar. Grön vårtbitare (*Tettigonia viridissima*) är den hopprätvinge som mest påminner om flodsångare. På avstånd hörs ett taktfast, pulserande läte som kan beskrivas med "zizizizi". Ljudstyrkan är konstant under hela spelperioden. Då och då tar den korta pauser i spelandet. Gröna

Gräshoppsångare

Foto: Viking Olsson

vårtbitaren spelar mest på kvällen och natten och då oftast från någon buske eller i ett träd. Spelet hörs från juli. Gröna vårtbitaren ses från Skåne till Värmland och Västmanland.

Man bör också nämna mullvadssyrsa (se ovan).

Gräshoppsångarens

(*Locustella naevia*)

sång påminner om en ringande väckarklocka som dämpas under en huvudkudde. Sången (31 pulser per sekund) är betydligt långsammare än vassångarens (53 pulser per sekund), men snabbare än flodsångarens (15 pulser per sekund).

Gräshoppsångaren sitter gärna lågt i en videbuske (*salix*) och kan sjunga oavbrutet i flera timmar med några få andningspauser.

De hopprätvingar man eventuellt kan förväxla med en gräshoppsångare är en cikadavårtbitare på avstånd, samt stor vårtbitare (*Decticus verrucivorus*) som i soligt väder har ett ihärdigt sirrande. Strofen inleds oftast svagt och sakta, ofta från marken på torra men även fuktiga ställen. Stor vårtbitare förekommer från Skåne till Västerbotten. Den spelar inte nattetid.

Träksångaren

(*Locustella lanceolata*)

uppträder mycket sällsynt hos oss i Sverige. Biotopval och beteenden är mycket lika gräshoppsångarens. Sången liknar gräshoppsångarens men är aningen mer metallisk och flodsångarskyttlande, och enstaka stavelser kan tydligt urskiljas. Den är också mycket svår att få syn på när den sjunger.

I en inspelning från Amurland, Sovjet, av Dr Irene A Neufeldt (Palmér & Boswall 1969-1980) hördes en rytmisk variation hos en träksångare som starkt påminde

om en stridulerande sävvårtbitare (*Conocephalus dorsalis*). Sävvårtbitaren lever i kustnära lokaler och trivs bäst i tät växväxt men kan även sitta i bladväx. Ett svagt oupphörligt surrande kan höras både dag och natt under goda förutsättningar, och den växlar då mellan två olika hastigheter. Sävvårtbitarens utbredning är från Skåne till Uppland samt Öland och Gotland.

Övriga fågelarter som kan förväxlas med insekter och groddjur

Dvärgsumphönan

(*Porzana pusilla*)

är en mycket sällsynt gäst från södra Europa. Palmér & Boswall (1969-80) skriver i anteckningarna till sina inspelningar att dvärgsumphöna på avstånd kan förväxlas med vanlig groda (*Rana temporaria*). Dvärgsumphönan har ett 2-3 sekunder långt rullande och torrt läte som hörs högst 250 meter, och påminner om årthanens knorrande läte. Dvärgsumphönan trivs bäst på starrbevuxna

Dvärgsumphöna

Foto: Tero Niemi

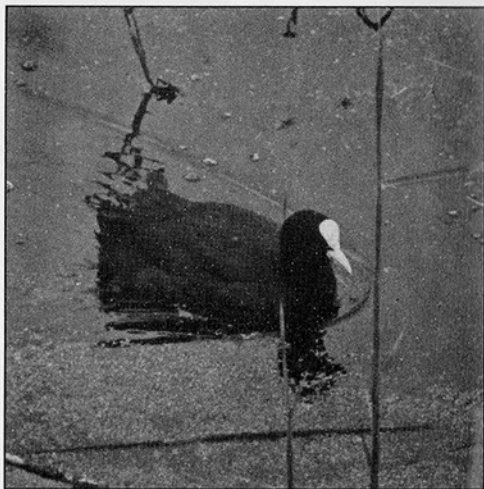
kärrängar, i dammar och sumpiga områden med riklig vegetation. Den vanliga grodans spelläte är ett utdraget, långsamt knarrande, "något påminnande om knarrande läder". Lätet hörs normalt c:a 200 meter. Spelet pågår i Sörmland normalt under april- till början av maj (men enstaka kan höras t.o.m. slutet av maj) i kärr och slättsjöar mest under de mörka timmarna.

Mindre sumphönan

(Porzana parva)

är en tillfällig besökare från sydöst, som kommer till oss under maj och juni. Mindre sumphönan är betydligt vanligare än dvärgsumphönan och påträffas, till skillnad från övriga sumphöns, i vassbälten med betydligt djupare vatten, gärna med bladvass och kaveldun och i tätbevuxna dammar. Hanens vittljudande och kacklande ramsor börjar långsamt, efter några sekunder accelererar kacklandet (utan att övergå i något rullande läte), samtidigt som ramsorna faller i tonhöjd.

"Queck...queck...queck...queck...queck...que,que,que". Det så kallade "honlätet" är ett snabbare accelererande läte som avslutas med en liten drill "queck, queck, querrr". I skrivande stund kan berättas att Ingemar Lind har filmat en mindre sumpöna i Söderfjärden, Sörmland 1992, och den filmade individen hade både han- och honlätet (Ingemar Lind muntl.). Under en vecka i början av maj 1994 hördes en mindre sumphöna spela i Valnaren, Länna, cirka 2 mil söder om Strängnäs. Den fågeln spelade utan att ha den typiska fallande avslutningen, oftast hördes bara ett "kueck..kueck, kucek". Några ornitologer som besökte Valnaren stod länge och lyssnade på en vattenrall,

Sothönans metalliska "spii" och smådoppingens varningsläte kan lätt förväxlas. Foto: Tero Niemi

som körde ett läte som i uppbyggnaden liknar mindre sumphönans (se nedan), de hade långa diskussioner om det verkligen var en mindre sumphöna.

Mindre sumphönan har egentligen ingen grodart som den kan förväxlas med. Möjligen skulle det vara lövgrodan (*Hyla arborea*) som har en kraftig stämma med ett kärvt "querre, querre, querre". Lövgrodan spelar från maj-juli i dammar och kärr.

Sothönan

(Fulica atra)

ser man allmänt i slättsjöar och dammar, häckar gärna i tät vegetation. Sothönan har många läten, bl. a. ett hårt och metalliskt "spii" som ofta används. Den vanliga paddan (*Bufo bufo*) har också ett metalliskt "kick" eller "gryck", som ibland kan påminna om en avlägsen sothöna.

Ungarnas kontaktläte under juni

kan i vissa fall orsaka visst huvudbry.

Smådoppingens varningsläte (om man spelar upp bandinspelad sång i ett revir) - används då flitigt (flera gånger per minut.) - är förvånansvärt likt sothönans "kick" (endast aningen mjukare i tonen). Detta läte är ej tidigare beskrivet i litteraturen (Christer Mild i brev).

Vattenrallen

(*Rallus aquaticus*)

hörs allmänt i slättsjöar och i dammar. Det som oftast avslöjar den är ett explosivt och hjärtskärande grisskrik. Vattenrallen har också ett läte som i uppbyggnad liknar mindre sumphönans, men är mer metalliskt och innehåller ett tydligt "r", det här lätet "studsar" mer, krry... krry... krry...krry,krry,krry", det faller och accelererar mot slutet. Vattenrallen har inte någon groda eller padda som den kan förväxlas med.

Dubbelbeckasinen

(*Gallinago media*)

kommer till oss i Mellansverige i mitten på maj och "dubbelbecken" spelar flitigt på rastlokalerna. Spelet, som utförs på marken, har långa räcker av fint

kvittrande eller sisslande med knäppningar. Vid Hjälstaviken 1991 hördes några dubbelbeckasiner spela, och samtidigt hördes en vanlig padda med likartade läten alldeles i närheten. Enligt några ornitologer var det ett obekant läte, "kanske någon skumsumphöna".

Källor:

J.F Burton, E.D.H Johnson. Birds-Insect, amphibian or bird?-British Bird, Volume 77, N3, mars 1984.

Oskar Kindvall & Armand Denuel - Sveriges vårtbitare och gräshoppor, Fältbiologerna 1987.

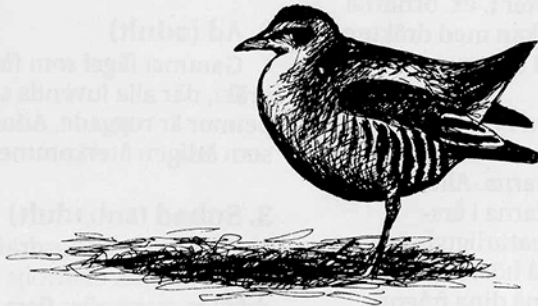
Lars Wallin - Svenska gräshoppor och vårtbitares sångläten, Zoologiska museet Uppsala 1992

Christer Mild & Pär Brännström - Spelläten hos våra Nordiska Groddjur. CD 1992.

Tack till:

Christer Mild för synpunkter på texten.

Kent Söderberg
Kantorstigen 1
645 91 Strängnäs

Mindre sumphöna. Teckning: Hans Larsson

Insändaren- 1K...

Hej! Det är Kurre från Kramfors igen. I höstas åkte jag ned till Mälaramrådet, till Strängnäs och ut på Selaön till ett ställe som heter Rokaudd. När jag kom ut på udden så stod där redan några blåfrusna skådare och pratade helt obegripligt.

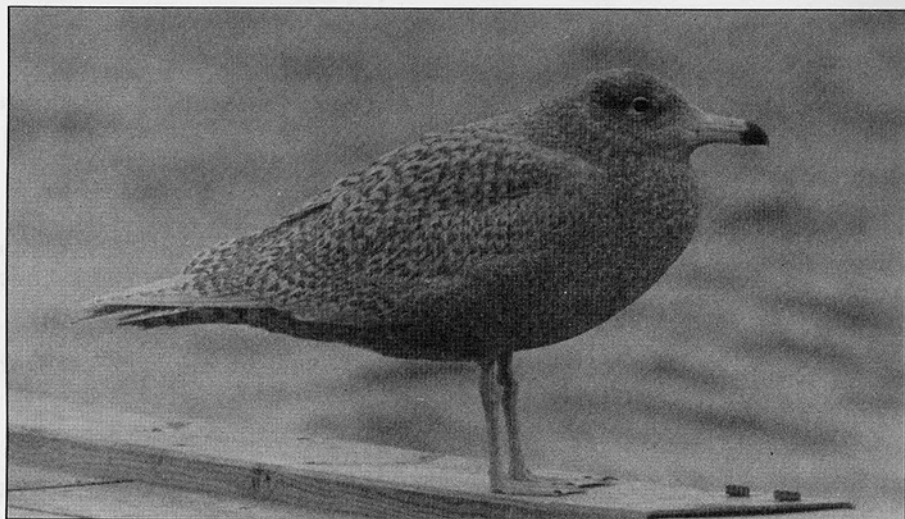
- Ser du den där vittruten, Jocke?

- Den till vänster menar du, Björn, den måste vara 2k, eller hur?

- Ja om man jämför med den vi såg på Öland, som var en 3k fågel.

- Igår såg Peter och Fredde en 4k+ örn vid Valnaren!

Vad menade dom, kan du svara på det?

2K vittrut

Foto: Svante Joelsson

Hej Kurre.

Många arter, speciellt rov- och måsfåglar blir inte könsmogna på flera år. Under den tiden byter t. ex. örnarna dräkt flera gånger och kan med dräkstens utseende i de flesta fall åldersbestämmas.

När vi ser en havsörn i t. ex. Strängnäs kommun, så kan man med dräkstens hjälp individräkna örnarna. Alltså dubbelräknas inte fåglarna i årsrapporten. Det gäller naturligtvis även vadare och tättingar på höststräcket. Här kommer lite kort svar på dina frågor punkt för punkt.

1. Juv (juvenil)

Ungfågel i sin första dräkt, upp till ett års ålder.

2. Ad (adult)

Gammal fågel som fått sin slutliga dräkt, där alla juvenila stjärt- eller vingpennor är ruggade. Adulta dräkten är den som årligen återkommer.

3. Subad (subadult)

Fågel i övergångsdräkt. Hos vissa arter, t. ex. örnarna, efterföljs den juvenila dräkten av en eller flera subadult dräkter.

4. K (kalenderår)

Det år då fågeln "föds". Fågeln är alltså 1K fram till årsskiftet och blir den första januari året därpå 2K. Ex: Havsörnen "föds" i augusti 1993 och är då en 1K fågel fram till årsskiftet, 1/1 1994 blir den 2K, 3K vid nästa årskifte o.s.v. Om man skriver 2K+, betyder det att åldern inte exakt kan bestämmas, men att fågeln är minst 2K eller äldre. 3K+ att fågeln kan vara i sitt tredje kalenderår men också äldre.

5. Ruggning

Det betyder kort och gott fjäderbyte. Eftersom fjädrarna slits mycket under ett år så försämras naturligtvis flygförmågan. Gamla fjädrar byts ut mot nya

fräscha fjädrar. Alla fjädrar kan inte ruggas samtidigt utan följer ett komplicerat ruggningsschema som ibland är till mycket stor hjälp när man skall åldersbestämma t. ex. måsfåglar, kråkor eller rovfåglar. Ruggningen inleds oftast direkt efter häckningen. Den nya fjäderskruden skall ju bära fåglarna till deras vinterlokaler.

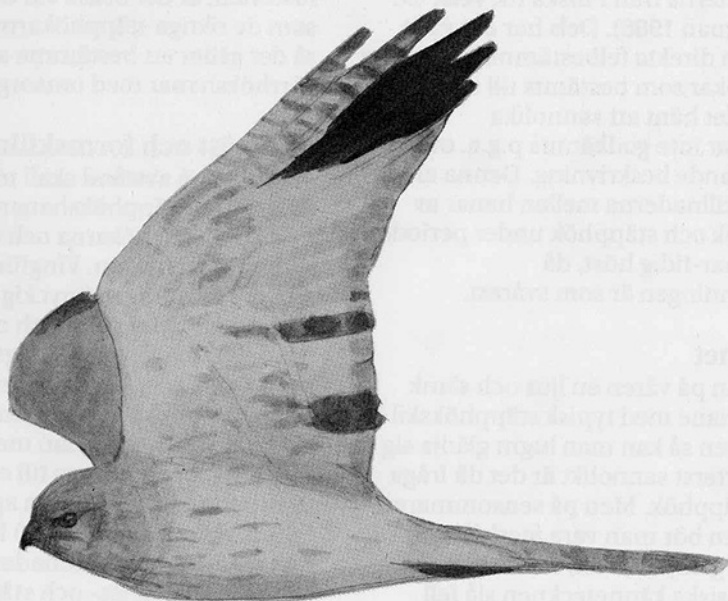
Läs mer:

Rovfågelguiden, Dick Forsman, 1984.

Fältbestämning av de svenska fåglarna, Magnus Ullman, 1987.

Sammanställt av

Kent Söderberg

2K blå kärrhökshane.
Teckning: Hans Larsson

2K blå kärnhök eller stäpphök ?

Man skall under sommarmånaderna se upp med bestämmningar av de ljusa kärnhökshanarna. I vissa fall kan det vara ruggande blå kärnhökar (2k) som ställer till problem. Dick Forsman får avsluta kapitlet kärnhökar och visar i bild och text de viktigaste karaktärerna mellan 2k blå kärnhök och stäpphök.

Inledning

Att i Norden skriva om så "enkla" fältbestämningsproblem, som att skilja mellan hanar av blå kärnhök och stäpphök, kan verka uråldrigt. Det är dock ett obestridligt faktum, att det så gott som årligen sker förväxlingar inte bara mellan ungfåglar och honor, utan även mellan hanar av kärnhöksarterna, det har bl. a. erfarenheterna från Finska RK visat (se också Ullman 1986). Dels har det varit frågan om direkta felbestämningar (oftast blåkärnhökar som bestämts till stäpphök), dels har det hänt att sannolika stäpphökar inte godkänts p.g.a. otillfredsställande beskrivning. Denna artikel tar upp skillnaderna mellan hanar av blåkärnhök och stäpphök under perioden sensommar-tidig höst, då artbestämningen är som svårast.

Problemet

Ser man på våren en ljus och slank kärnhökshane med typisk stäpphökskil i vingspetsen så kan man lugnt glädja sig åt sin tur. Ytterst sannolikt är det då fråga om en stäpphök. Men på sensommaren och hösten bör man vara återhållsam med sina glädjeutbrott, för då kan de mest klassiska kännetecknen slå fel!

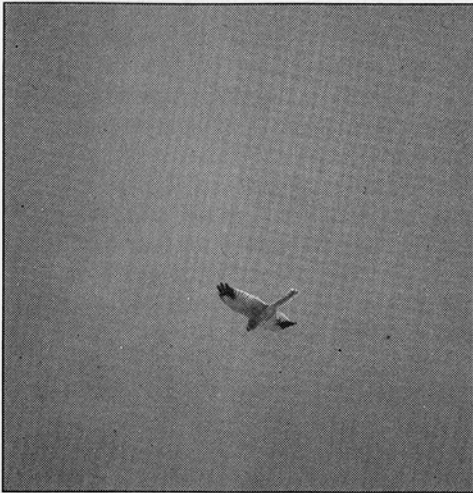
Problemet att skilja mellan kärnhökshanarna uppstår under sommaren till följd av handpennruggningen. Hos

blåkärnhök ersätts i den första ruggningen de juvenila handpennorna med den adulta hanens kontrastrika pennor. Ruggningen påbörjas i juni med fällningen av de innersta handpennorna varifrån ruggningsvågen vandrar utåt, fjäder för fjäder. Det egentliga problemet uppstår i augusti-början av september då ruggningsvågen nått vingspetsen. Då har 2K blåhökshanar (liksom också 2K ängshökshanar!) en svart kil i vingspetsen, likt den gamla stäpphökshanen. Effekten förstärks av att de yttre, oruggade juvenila handpennorna är mycket nötta och bleka i färgerna och uppfattas på avstånd som enfärgat ljusa. Det samlade intrycket är ytterst likt vingmönstret hos en adult stäpphöks-hanne. För att ytterligare tillkrångla historien, är det också vid denna tidpunkt som de riktiga stäpphökarna är i farten, så det gäller att bestämma sina kärnhökshanar med omsorg.

Flyktsätt och formskillnader

Redan på avstånd skall man ge akt på flyktsättet. Stäpphökshanen är den minsta av kärnhökarna och det syns minsann på flykten. Vingföringen är snabb och aningen knyckig men samtidigt verkar flykten lätt och mjuk. Intrycket är dock olikt än ängshökshanens mjuka vajande. Under jakten är vändningarna och kasten blixtnabba och det hela går vanligen undan med rasande fart. Ofta förs tankarna till en falk när man ser stäpphökshanen agera ute på fälten. Håkan Delin (1989) har på annat håll resonerat om skillnaderna i flyktsätten mellan ängs- och stäpphök på ett ytterst läsvärt och tankeväckande sätt.

Blåhöken jagar på mer mekaniskt vevande vingar och hela flykten verkar avvaktande och på något sätt stabilare,

Äldre stäpphökshane efter avslutad ruggning. Märk den slanka silhuetten med smala vingar (bredast vid knogen) och smärt kropp samt smal stjärt. Vingteckningen uppvisar typisk stäpphökskil och den smala vingspetsen formas av de tre längsta handpennorna. Kazakstan 13,9. 1993. Foto: Dick Forsman.

Adult blåhökshane som inlett sin ruggning. Notera de breda vingarna med de mjuka linjerna, samt att den breda vingspetsen har 5 tydligt fingrade handpennor. Märk också vingens breda mörka bakkant, som saknas hos stäpphök. Finland 1.7. 1993. (Se framsidan). Foto: Dick Forsman.

vingslagen känns tyngre. Framför allt är framfarten inte alls lika fartfylld som stäpphökens.

Stäpphökens vingar är smala och vingkonturen verkar bestå av räta linjer och vinklar. Handen är falklik, som en tillspetsad triangel. Hos en ruggande blåhök kan vingspetsen verka spetsig, till följd av saknade handpennor, men det samlade intrycket av vingen är aldrig falklikt, som hos en stäpphökshane. Innanför den ruggande, vassa vingspetsen blir handen plötsligt bredare med typiskt avrundad framkant. Även armen är bred och hela vingen har en typisk rundad form med mjukt kurvade linjer

Också till kroppsbyggnaden verkar blåhökshanen tydligt klumpigare än stäpphöken. Särskilt undergumpen är fylligare och kroppen verkar fortsätta en god bit in under stjärten jämfört med den smärta och slankstjärtade stäpphökshanen.

Har man möjlighet att studera fågeln på närhåll, gäller det att se efter om den ruggar aktivt, dvs. ifall det finns ruggningsluckor i vingarna i form av växande eller saknade pennor. En blåkärrhök med stäpphökskil i vingspetsen bör alltid befinna sig i aktiv ruggning, emedan blåhöken inte avbryter sin ruggning under höststräcket. Ifall fågeln inte ruggar bör man ännu kontrollera

vingformeln. Blåkärrhöken har fem fingrade handpennor, medan stäpp- och ängshök endast har fyra, varav de tre längsta bildar vingspetsen. Men se upp för ruggande blåhökar som nyligen tappat ett "finger" -deras vingformel kan vara ytterst stäpphökslik!

Dräktskillnader

Dräkterna varierar rätt mycket hos ruggande 2K kärrhökskhanar och därför är det viktigt att fästa uppmärksamheten vid de väsentliga karaktärerna. T. ex. huvudet varierar från att vara övervägande honfärgat hos vissa till helt hanligt hos andra och övre bröstet kan vara antingen längsstreckat eller enfärgat grått. Det är också viktigt att minnas, att 2K stäpphökskhanarna vanligen har en rätt tydligt avgränsad grå bröstsköld, likt blåhökskhanen.

Däremot är vingpennornas utseende undertill av betydelse. Hos blåhöken visar hela vingbakkanten en ca 5cm bred mörk bård undertill, som saknas hos den gamla stäpphökskhanen. Subadulta stäpphökskhanar (2K höst -3K vår) har också en mörk bakkant men bara på armen, och bandet är dessutom smalare och otydligare än blåhökens. Under sensommaren finns fortfarande oruggade, juvenila armpennor kvar i vingen, vilka alltid noga bör kollas. I vanliga fall är blåhökens juvenila armpennor undertill tydligt tvärbandade, medan stäpphökens i de flesta fall verkar helmörka, men skillnaden är inte 100%-ig, då det också förekommer stäpphökar med tydligare bandning.

Teckningen på de inre bytta handpennorna kan också avslöja arten. Mörka eller grovt bandade inre handpennor avslöjar fågeln till ängshök, medan

obandat ljusa pennor pekar åt stäpphök eller blåhök. Av dessa två har blåhöken tydligt mörka spetsar på de inre bytta handpennorna, medan stäpphökens verkar ljusa ända ut till spetsen (svag mörkare skuggning kan finnas). Hos ängshöken visar också de bytta armpennorna det för gamla ängshökskhanar typiska mönstret med två svarta tvärband inne på fjädern, medan de nya armpennorna hos stäpp- och blåhök endast har mörkare spets.

Sammanfattning

Under sensommaren, då 2K blåkärrhökskhanar visar sig i en stäpphökslik dräkt med svart kil i vingspetsen, är det svårare än vanligt att skilja mellan arterna. Ge framför allt akt på form och flyktsätt, som ter sig arttypiska trots vilseledande dräktdetaljer. Uppmärksamma också om fågeln ruggar och ge akt på vingformeln. I dräkten skall uppmärksamheten framförallt fästas vid de enskilda hand- och armpennornas färg och mönster, så väl hos nyruggade som hos oruggade juv.-pennor.

Litteratur

Delin, H. 1989: Informellt om stäpp- och ängshökar. -Fåglar i Uppland 16:173-178.

Forsman, D. 1984: Rovfågelsguiden, Helsingfors

Ullman, M., 1986: Blå kärrhökskhanen i stäpphökslik övergångsdräkt. Vår Fågelvärld 45: 285-286

*Dick Forsman,
Box 25
Fin-02421 Jorvas, Finland*

Degerby 4.9 1992
18.30

50.8 1989
galt.

50.8 1989
galt.

Ur Skissboken: Två olika ruggande 2K blåhökshanan avritade under höststräcket i södra Finland. Hane nummer 1 (4.9. 1992, överst) visar två oruggade juv-pennor ytterst på handen (tredje utifrån växande) samt ett flertal tvärbandade juv armpennor. Huvudet och bröstet ännu i stort oruggade och juv-lik, men mycket urblekta. Hane nummer 2 (30.8 1989) har endast yttersta handpennan juvenil (näst yttersta pennan) samt ett färre antal juvenila armpennor. Kroppsfjädrarna är mestadels ruggade till adult dräkt. Teckningar: Dick Forsman.

Rovfågelsträcket vid Marsäng 1992-94

Att det sträcker mycket rovfågel under höstarna vid Marsäng, Nyköping har vi kunnat höra på telefonsvararen. I denna artikel redovisar Jan Gustavsson när det är som bäst att åka till Marsäng och räkna rovfågel.

Inledning

Under höstarna har sträcket av rovfågel räknats vid Marsäng, Nyköping. I denna artikel redovisas vilka arter som sträckt, när de har sträckt och hur många de har varit. Till att börja med vill jag tacka alla som hjälpt till med räkningarna, ingen nämnd och ingen glömd.

I tabell 1 redovisas de arter som setts under åren 1992-1994. 17 olika arter rovfåglar har noterats och i fem rader redovisas de arter som står som obestämde. De tre stora arterna är ormråk, sparvhök och fjällvråk. Totalt under de här tre höstarna har vi sträckräknat 8855 rovfåglar.

I Tabell 2 redovisas pentaderna för åren 1992-1994, alltså femdagarsperioder som sedan utnyttjas till redovisningen av 12 olika arter i figurerna 1-12.

1992

Under 1992 räknade vi sträcket vid 27 tillfällen mellan 15.8 och 13.10, 166 timmar och totalt 3026 ex. Antalet dagar per månad respektive antalet timmar är för aug: 7 dagar och 43.45 tim, sep: 10 dagar och 66.45 tim och okt: 10 dagar och 55.30 tim. Snittet blev ca 18 sträckande rovfåglar per timma. Ormråken utgjorde nästan 50 % av de sträckande rovfågarna, 1419 ex, sedan kom sparvhök (626) och fjällvråk (624). Udda arter var jaktfalk (1), kungsörn (3) och glada (1). De tre bästa dagarna antalsmässigt var 27 september (870), 1 oktober (410) och 29 september

(300). Den 27 september dominerade ormråken kraftigt med hela 767 ex av totalt 870 ex, medan det var helt omvänt den 29 september: fjällvråken stod för 237 ex av 300 ex och ormråken bara för 20 ex. 1 oktober var det ganska lika mellan ormråk (145) och fjällvråk (152). Sparvhökens toppdag var även det den 1 oktober (74 ex).

1993

Sträckräkning vid 42 tillfällen mellan 14.8 och 19.10, 221,15 timmar och 2238 ex. En tämligen dålig siffra, ca 10 ex i snitt /timma.

Antalet dagar per månad respektive antalet timmar är för aug: 9 dagar och 43 tim, sep: 20 dagar och 113.15 tim och okt: 13 dagar och 65 tim. Även under det här året var ormråken störst i antal (964) följd av sparvhök (569) och fjällvråk (386). Udda arter var pilgrimsfalk (1), ängshök (1) och kungsörn (1). Bästa dagar blev 14 oktober (435), 27 september (196) och 19 september (146). Även i år dominerade ormråken kraftigt på årets bästa sträckdag fastän den låg så pass sent som 14 oktober: hela 383 ex av 435 ex. Även på årets näst bästa dag var det mestadels ormråkar som sträckte, 147 av 196 ex. Fjällvråkens bästa dag var så pass tidigt som 19 september med 65 ex av 146 ex. Sparvhökens bästa dag var den 16 oktober (78). Man kan undra om vi missade de bästa dagarna under året då ingen dag blev någon riktig höjddag.

1994

Räkning under 40 dagar, 208,15 timmar och totalt 3591 sträckande rovfåglar. Snittet blev i år ca 17 ex per timma. Antalet dagar per månad respektive antalet timmar är för aug: 7 dagar

och 30 tim, sep: 22 dagar och 127.15 tim och okt: 11 dagar och 51 tim. Givetvis var ormvråken fortfarande i topp med 1798 ex, följd av sparvhök (870) och sedan fjällvråk (516). Udda arter var pilgrimsfalk (4) och kungssörn (6). Bästa dagar blev 4 oktober (484), 5 oktober (467) och 2 oktober (428). Vi fick inte någon riktig toppdag i år heller, däremot så hade vi

flera dagar under en period med bra siffror. Mellan 28 september och 6 oktober räknade vi 2416 ex. Ormvråken dominerade kraftigt under alla de tre bästa dagarna med 376, 347 och 222 ex. Fjällvråken kom över 100 endast en gång och då med 111 ex den 2 oktober, likaså hade sparvhöken en dag med 100 ex den 29 september, vilket var dennas toppdag.

Fjällvråk. Foto: Tero Niemi

Tabell 1. Rovfågelsträcket över Marsång höstarna 1992, 1993 och 1994.

	1992	1993	1994	S:A
Sparvhök	626	569	870	2065
Duvhök	44	40	32	116
Ormvråk	1419	964	1798	4181
Bivråk	60	62	85	207
Fjällvråk	624	386	516	1526
Vråk	70	35	34	140
Stenfalk	11	8	15	34
Tornfalk	18	21	50	89
Lärkfalk	17	12	27	56
Pilgrimsfalk	0	1	4	5
Jaktfalk	1	0	0	1
Falk sp	0	1	4	5
Fiskguse	24	25	32	81
Brun kärrhök	35	31	45	111
Blå kärrhök	48	35	42	125
Ångshök	0	1	0	1
Kärrhök sp	8	3	2	13
Havsörn	15	30	27	72
Kungssörn	3	1	6	10
Örn sp	1	2	1	4
Glada	1	0	0	1
Duvhök/falk sp	0	0	1	1
SUMMA	3026	2238	3591	8855

Tabell 2. Pentadnummer.

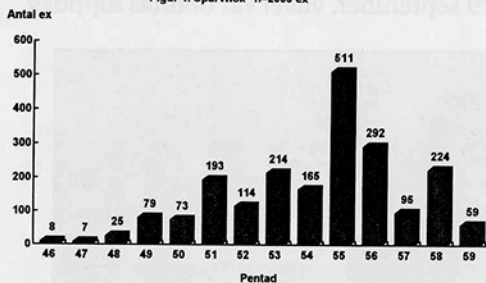
Pentad	1992	1993	1994
43	29.7-2.8	30.7-3.8	30.7-3.8
44	3.8-7.8	4.8-8.8	4.8-8.8
45	8.8-12.8	9.8-13.8	9.8-13.8
46	13.8-17.8	14.8-18.8	14.8-18.8
47	18.8-22.8	19.8-23.8	19.8-23.8
48	23.8-27.8	24.8-28.8	24.8-28.8
49	28.8-1.9	29.8-2.9	29.8-2.9
50	2.9-6.9	3.9-7.9	3.9-7.9
51	7.9-11.9	8.9-12.9	8.9-12.9
52	12.9-16.9	13.9-17.9	13.9-17.9
53	17.9-21.9	18.9-22.9	18.9-22.9
54	22.9-26.9	23.9-27.9	23.9-27.9
55	27.9-1.10	28.9-2.10	28.9-2.10
56	2.10-6.10	3.10-7.10	3.10-7.10
57	7.10-11.10	8.10-12.10	8.10-12.10
58	12.10-16.10	13.10-17.10	13.10-17.10
59	17.10-21.10	18.10-22.10	18.10-22.10
60	22.10-26.10	23.10-27.10	23.10-27.10
61	27.10-31.10	28.10-1.11	28.10-1.11

Vilket år var då bäst? När infaller sträcket för de 12 arterna?

1992 får det bästa snittet per timma med ca 18 ex, följt av 1994 med ca 17 ex och 1993 med den dåliga siffran ca 10 ex.

1. Sparvhök

Figur 1. Sparvhök n=2065 ex

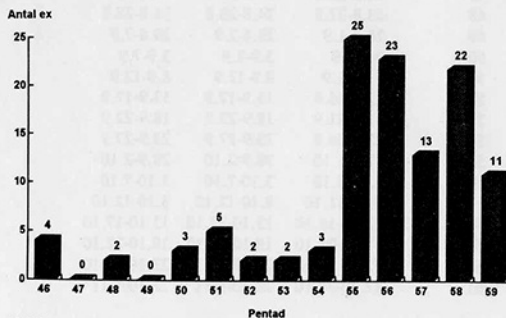

Under pentad 55 registreras flest sparvhökar, och under denna pentad ses nästan dubbelt så många mot den näst bästa, vilken är nr 56.

Materialet är här ganska omfattande, så säkerheten är relativt stor. Vi kan i figuren se en liten topp i pentad 51 vilket skulle tyda på att de lokala fåglarna (i Svealand) har en topp här, medan den större toppen bör härröra från mer långväga sträckgäster, fåglar från Finland och Norrland.

2. Duvhök

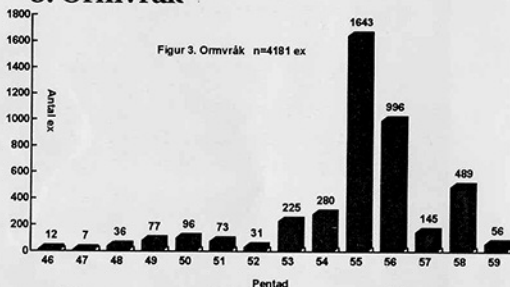
Figur 2. Duvhök n=116 ex

Även duvhöken har sin topp under pentad 55, men två av de tre nästkommande pentaderna är nästan lika bra. Här är ju materialet mycket mindre än sparvhökens, så här kan det finnas större chanser till fel, men man kan ju i alla fall se vissa tendenser. Man kan ana att här smyger sig de lokala och de mer långväga sträckarna in i varandras sträckperioder.

3. Ormvråk

Figur 3. Ormvråk n=4181 ex

55:ans pentad är även ormvråkens sträcktopp, följd av pentad 56. Att vi har en bra pentad i nr 58 beror på att 1993 års bästa dag inföll just då. Vi får väl se framöver om det jämnar ut sig eller om det är så att sträcktoppen vissa år infaller så pass sent att det blir en topp även då. I övrigt kan man se en liten topp under pentaderna 49-51, vilket skulle kunna bero på att de lokala ormvråkarna sträcker då.

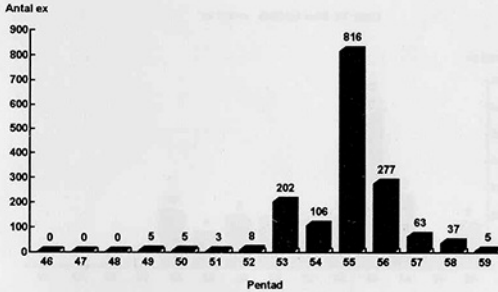

Sparvhök. Foto: Svante Joelsson

4. Fjällvråk

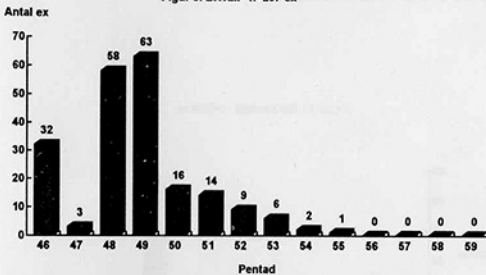
Figur 4. Fjällvråk n=1526 ex

Liksom hos de tre föregående arterna så infaller även fjällvråkens topp under pentad 55. Den något sämre pentaden 54 kan ju bero på sämre bevaktning.

5. Bivråk

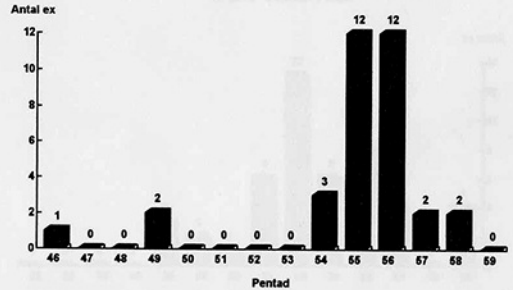
Figur 5. Bivråk n=207 ex

Två toppar kan ses hos bivråken. Redan under pentad 46 ser vi en topp, och denna topp kan ju faktiskt börja ännu lite tidigare då vi inte börjar räkna förrän i pentad 46. Dessa fåglar bör vara de riktigt lokala. Toppen under pentad 48-49 är väldigt markant, för att sedan avta ordentligt.

6. Stenfalk

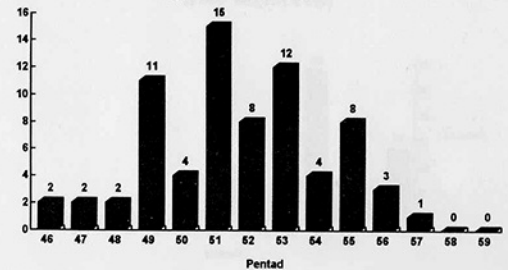
Figur 6. Stenfalk n=34 ex

Materialet för stenfalk är ganska litet men vissa tendenser kan man ändå utläsa. Pentad 55-56 är ju toppen medan det enbart finns sporadiska sträckare under övriga tider. De tidiga individerna kan härröra från misslyckade häckningar eller från sådana par som häckat tämligen långt söderut.

7. Tornfalk

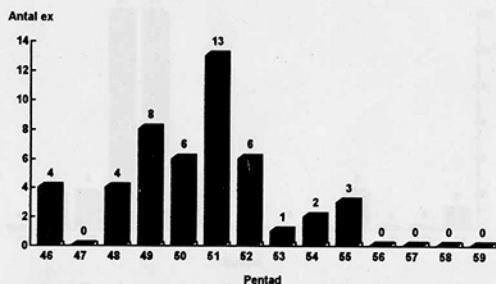
Figur 7. Tornfalk n=89 ex

Ett större material än hos föregående art, men här ser man inga markerade sträcktoppar. Detta skulle kunna tyda på att arten inte har någon markerad topp utan att den sträcker under stor del av hösten.

8. Lärkfalk

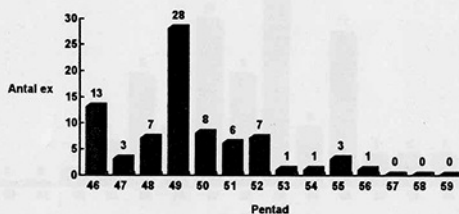
Figur 8. Lärkfalk n=56 ex

Topp-pentad är 51, men under perioden 49-52 finns det tendens till att sträcket skall vara bäst. Materialet är ganska litet även här, men mycket tyder på en topp kring pentad 51.

9. Fiskgjuse

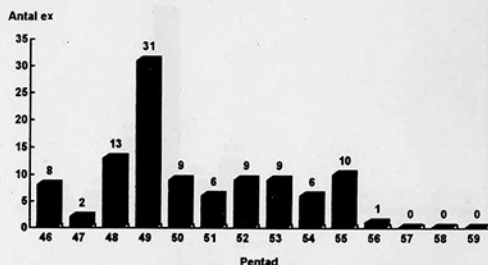
Figur 9. Fiskgjuse n=81 ex

En tidig sträckare med två toppar, en tydlig i pentad 49 och en mindre i pentad 46. Den mindre toppen är troligtvis från de sörmländska gjusarna, medan den större har ett vidare upptagningsområde.

10. Brun kärnhök

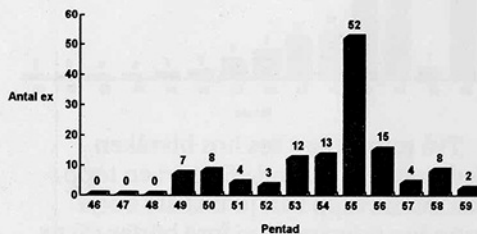
Figur 10. Brun kärnhök n=111 ex

Liksom hos föregående art finns toppen i pentad 49, och både före och efter topp-pentaden är de flesta övriga perioder ganska likvärdiga.

11. Blå kärnhök

Figur 11. Blå kärnhök n=125 ex

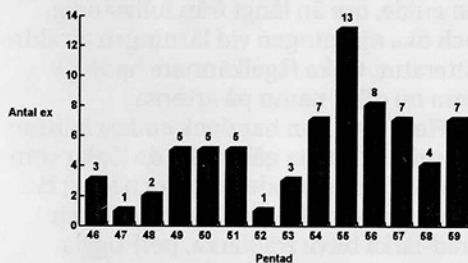

Hos den blåa kärnhöken infaller toppen i pentad 55 mycket markant. De två föregående och den pentad som kommer direkt efter toppen är ganska lika antalsmässigt.

12. Havsörn

Figur 12. Havsörn n=72 ex

En liten topp under pentaderna 49-51, vilket skulle kunna vara de lokala fåglarna. Toppen infaller under pentad 55, medan pentaderna 54, 56-59 har en högre nivå än den tidiga toppen.

Sammanfattning

Störst chans att få se mycket rovfågel är under pentad 55, men även pentaderna som ligger i anslutning till denna är bra tider. Flera arter har sin topp just då som sparvhök, ormvråk, fjällvråk, blå kärrhök och havsörn. Under pentaderna 48-49 finns det störst chans att få se bivråk, fiskguse och brun kärrhök.

Jan Gustafsson
Frösängsvägen 124
613 41 Oxelösund

Gammal havsörn.
Foto : Karl-Erik Fridzén

Fågelnamn i den äldre litteraturen

Att läsa äldre litteratur kan ibland vara besvärligt. Fågelarter man inte visste existerade dyker plötsligt upp i texten - där gick en grå bräckfågel tillsammans med en flock bågnäbbade strandvipor. Joakim Ed lotsar oss fram i en djungel av fågelnamn. Än i dag fortsätter fågelnamn att diskuteras och ändras, som t.ex. tornsvala som egentligen är en seglare och ingen svala och bör heta tornseglare. En del arter har fått namn efter när de uppträder i olika områden, t. ex. myrspov som enligt Magnus v Wright heter Augusti-snäppa. En liknande parallell finns i det engelska språket. Vår berglärka heter i Engelsklitteratur shore lark (strandlärka) eftersom den uppträder i England under vintern och då oftast rastar på stränderna.

Del 1. Doppingar-vadare

Inledning

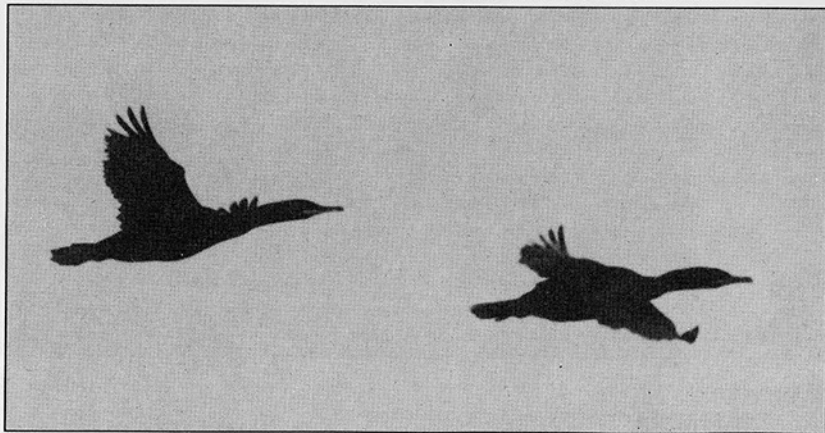
Många fascinerar av att läsa äldre fågellitteratur, men det kan ibland vara svårt att avgöra vilka arter som författarna talar om. Jag har gjort ett försök att sammanfatta de olika namn som våra

svenska (och i viss mån europeiska) fåglar har haft från 1800-talets början och framåt.

Meningen är att detta skall tjäna som en guide, om än långt från fullständig, och öka njutningen vid läsningen av äldre litteratur. Olika fågelkännare hade då som nu olika namn på arterna.

Flera artnamn har dock endast ändrats marginellt. Detta gäller alla de fåglar som tidigare hade delade namn och i dag fått sammansatta sådana. Exempelvis har träd-lärka blivit trädlärka, perl-uggla blivit pärluggla och busk-sqätta har ändrats till buskskvätta. Men detta ser jag snarare som en utveckling av vårt modersmål än ändrade artnamn. Av samma anledning har jag utlämnat de namn som endast har bytt stavning, exempelvis härfogel och lafskrika.

Det är intressant att notera att vissa grupper har haft en uppsjö av namn, medan andra i stort sett har haft samma namn hos samtliga författare. Det kanske inte är så märkvärdigt att tättingar och vadare har en rik namnflora, men det är lite underligt att rovfåglarnas namn varierar så kraftigt medan ugglornas har varit i stort sett konstanta.

Två kråkskarfvar. Notera de ljusa mungiporna. Foto: Tero Niemi

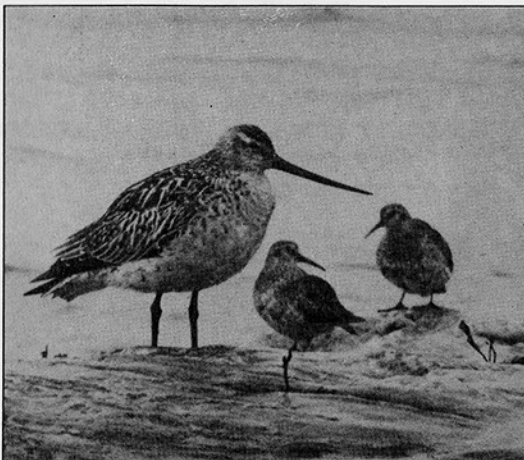

<i>Nuvarande namn</i>	<i>Tidigare namn</i>	<i>Källa</i>
Skäggdopping	Hvitstrupig dopping	SN
Gråhakedopping	Rödalsad dopping	BB
	Gråstrupig dopping	SN
Svarthakedopping	Svarthalsad dopping	SN
Svarthalsad dopping	Sydländsk dopping	CJS
Smådopping	Dvärgdopping	BB
Stormsvala	Lilla stormsvalan	SN
Stormfågel	Havhäst	CJS
Havssula	Berghammar	CJS
Storskarv	Hafstjäder	SN
Toppskarv	Kråkskarf	SN
Rördrom	Rördrum	SN
Dvärgördrom	Dvärghäger	CJS
	Dverg rördrum	SN
Ägrätthäger	Hvit häger	SN
Knölsvan	Tam svan	CJS
Sångsvan	Vild svan	CJS
Mindre sångsvan	Lilla svanen	CJS
Prutgås	Taflacka	CJS
Vitkindad gås	Rutgås	CJS
Sädgås	Vildgås	CJS
Fjällgås	Dverggås	CJS
Rostand	Rödgul and	SN
Bergand	Hvitbuk	SN
Brunand	Rödalsad dykand	SN
Islandsknipa	Barrows dykand	SN
Småskrake	Pracka	Allmänt
Större skrikörn	Småörn	SN
Fjällvråk	Strumpvråk	CJS
	Fjösbent vråk	SN
Fiskgjuse	Fiskörn	CJS
Brun kärrhök	Kärrhöken	CJS
	Rostbrun kärrhök	SN
Blå kärrhök	Sumphöken	CJS
	Kärrhök med halskrage	SN

<i>Nuvarande namn</i>	<i>Tidigare namn</i>	<i>Källa</i>
Stäpphök	Bleka sumphöken Blek kärnhök	C JS SN
Ängshök	Mindre kärnhök	SN
Jaktfalk	Stora jaktfalken	C JS
Pilgrimsfalk	Vanliga jaktfalken Pelegrimsfalk	C JS SN
Stenfalk	Dvergfalk	SN
Aftonfalk	Rödbent falk	SN
Jungfrutrana	Numidisk trana	SN
Stortrapp	Trapp	C JS
Småfläckig sumphöna	Vattenknarr Kärnhöna	M v W C JS
Kornknarr	Ängknarr	SN
Rörhöna	Grönfotad sumphöna	SN
Mindre strandpipare	Mindre sandrulling	C JS
Större strandpipare	Strandpipare Svartringad sandrulling	M v W PR
	Vanlig sandrulling	C JS
Svartbent strandpipare	Svartbent sandrulling Hvitbröstad strandpipare	C JS SN
Roskarl	Höttring	C JS
Ljungpipare	Ljungspole Åkeerhöna	C JS CF
Kustpipare	Grå bräckfågel	C JS
Skärnsnäppa	Svartgrå strandvipa	SN
Spovsnäppa	Rödbröstad bäckasin Bågnäbbad snäppa	M v W GK
	Bågnäbbad strandvipa	SN
Kärnsnäppa	Alp snäppa Sumpsnäppa	M v W C JS
	Svartbröstad snäppa	GK
	Föreänderlig strandvipa	SN
Myrsnäppa	Brednäbbad strandvipa	SN
Kustsnäppa	Isländska strandvipan	SN
Sandlöpare	Föränderlig sandlöpare	SN
Småsnäppa	Lilla bäckasin Lilla strandvipan	M v W SN
Mosnäppa	Temminsk strandpipare Temminsk strandvipa	M v W SN

<i>Nuvarande namn</i>	<i>Tidigare namn</i>	<i>Källa</i>
Enkelbeckasin	Horsgök	Allmänt
Dvärgbeckasin	Rör- sneppa	M v W
	Halvbeccasin	C J S
Rödspov	Halfenkla beckasinen	S N
	Röd långnäbba	G K
Myrspov	Svartstjärtad långnäbba	S N
	Augusti-snäppa	M v W
	Kopparsnäppa	C J S
	Rödbrostad långnäbba	S N
Småspov	Vindspole	M v W
Drillsnäppa	Strandsittare	M v W
Skogssnäppa	Gropsnäppa	C J S
	Enkla beccasin	M v W
	Gråbent snäppa	S N
Grönbena	Grönbent snäppa	S N
	Kärrensäppa	C J S
Rödbena	Rödbening	C J S
	Rödbent snäppa	S N
Svartsnäppa	Harlekins-snäppa	M v W
	Svartgrå snäppa	S N
Gluttsnäppa	Glutten	M v W
	Storglutt	C J S
Större gulbena	Strandryttare	C J S
Smalnäbbad simsnäppa	Simsnäppa	C J S

Källa:

<i>Bengt Berg</i>	(B B)
<i>Carl Fries</i>	(C F)
<i>Gustaf Kolthoff</i>	(G K)
<i>Sven Nilsson</i>	(S N)
<i>Paul Rosenius</i>	(P R)
<i>Carl J. Sundevall</i>	(C J S)
<i>Magnus von Wright</i>	(M v W)

Joakim Ed
Videvägen 12
645 33 Strängnäs

En augustisnäppa och två svartgrå strandpipor.
Foto: Kjell-Arne Larsson/IBL

Korta rapporter

Knäcktes skäggesarna 1993/94?

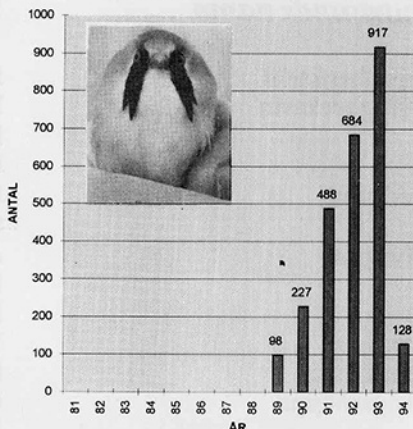
Sex milda vintrar i rad, 1987/88-1992/93, har gjort det möjligt för skäggesarna att överleva och snabbt föröka sig i hela södra Sverige ända upp till Dalarna (SOF 1994).

Vid Idö märkplats i Söderfjärden har skäggesar fångats i ökande antal sedan 1989. 1993 hade arten blivit så vanlig i bl a Mälardalen att drygt var fjärde fångad fågel vid Idö var en skägges (Broberg 1994). Av vassens fåglar var det endast rörsångaren som detta år var något talrikare. Fångsten av de två topparterna uppgick sålunda under perioden maj-oktober 1993 till 1062 rörsångare och 917 skäggesar (!).

Så följde den mera normala vintern 1993/94, där dock temperaturunderskotten under februari var stora på många håll (medeltemperaturen för Stockholm februari 1994 var -6,1 mot normalt -3,0 enligt SMHI). Trots att det ingalunda var fråga om någon extrem kyla, inte ens under februari, var vintern tydligen i häftigaste laget för våra skäggesar. De försvann inte helt men antalet fångster vid Idö minskade med hela 86 % från 917 till 128 exemplar (se diagram). Då fångstinsatserna 1993 och 1994 var identiska är den kraftiga minskningen väl dokumenterad. Den standardiserade fångsten bedrevs båda åren under 55 dagar, varav 4 dagar i maj, 4 dagar i juni, 10 dagar i juli, 10 dagar i augusti, 14 dagar i september och 13 dagar i oktober. Minskningen från toppåret 1993 var i stort sett lika påtaglig månad för månad under hela fångstperioden 1994. Antalet fångstdagar med skägges minskade också från 54 (98,2 %) till 32 (58,2 %).

Det gjordes också ovanligt få mellanårskontroller. Den enda egna kontrollen

SKÄGGESFÅNGST IDÖ 1981-1994

1994 gjordes av en skägges ringmärkt i oktober 1993. Det förekom således ingen kontroll alls av de 1411 fåglar som märktes 1989-92. De främmande kontrollerna inskränkte sig till en fågel från Tåkern och en från Landsjön i Småland, båda ringmärkta hösten 1993. Inga nya återfynd har rapporterats under 1994.

Hur den reducerade skäggespopulationen kommer att överleva den innevarande vintern återstår att se. Hitintills, fram till slutet av januari, har vintern varit beskedlig men ändå saknades det helt skäggesobsar vid Idö både under november och december. Först idag, 25 januari, hittades en tioflock, som provianterade i de snötyngda vassviporna.

Referenser

Broberg, L. 1994. Skäggesen i Söderfjärden. Fåglar i Sörmland 27:71-76.

SMHI. Väder och Vatten, mars 1994.

SOF. 1994. Fågelåret 1993. Stockholm.

Lars Broberg
Domprostgränd 10
645 30 STRÄNGNÄS

Rastande änder i Sörfjärden 1994.

Under de senaste åren har det gjorts observationer av stora mängder gäss och andfåglar i Söderfjärden. Denna sommar, 1994, blommade fjärden rejält till följd av värmen i kombination med den ständiga tillförseln av näring från kringliggande jordbruksmark. Sist vi hade en sådan här vegetations topp var på 1970-talet (Broberg muntl).

I år blev fjärden mer tillgänglig genom att man öppnade den nya motorvägen ovanför den gamla så, att man i lugn och ro kan "spana av" fjärden från den gamla vägen. Som en sydlig Mälärvik har den sannolikt en stor betydelse som rastlokal för flyttande fågel. Stora mängder simänder har iakttagits, i full paritet med de bästa lokalerna i södra Sverige, som mest räknades 5 000 änder 15/10. Det som är mest notabelt är kvantiteterna, däremot lysar rariteterna med sin frånvaro, fränsett vissa undantag.

Antalet och artsammansättningen ändrades successivt under hösten för att nå max under oktober, varefter flockarna med fågel från mitten/slutet av november minskade ned kraftigt, och kvar var huvudsakligen knölsvan och sothöns. Som de verkliga karaktärarterna märktes sothöna, knölsvan och bläsand. Under sommaren var det stora tämligen anonyma flockar av vigg och knipa som märktes, medan inslaget av simänder ökade kraftigt ju längre hösten gick (i mitten av augusti hade ännu inga bläsänder dykt upp). Vi finner denna höst att fåglarna sträckte iväg tidigare från Sörfjärden än förra året då bl. a. bläsänderna kom att hålla sig kvar fram mot slutet av november och början av december. Som typiska senhöst- och vinterarter märktes storskrake, så länge som fjärden var öppen.

Skäggdopping - stora mängder om upp till flera hundra under september-november.

Storskarv - 2 ex 25/9.

Kricka - inte lika vanlig som bläsanden men den 26/8 kunde 100-200 räknas in; sedan blev den till antalet betydligt sparsammare.

Bläsand - som mest under hösten upp mot 2 500 ex. Mot slutet av november minskade antalet ned kraftigt; 13/11 blott 20-40 par kvar.

Stjärtand - 20-30 i eklipsdräkt 4/9.

Skedand - från slutet av september. Som mest ca 200 ex den 15/10 vilket var mycket notabelt. Då blåste det också kraftigt från N så att fåglarna trycktes mot den södra stranden.

Snatterand - som mest upp till 20 ex.

Salskrake - från mitten av oktober sågs mest honfärgade upp till ca 25-30 ex.

Bläsgås - 3 ex sträckte förbi 16/10.

Vitkindad gås - 1 ex låg tillsammans med kanadagässen i början av november.

Rovfåglar sedda till och från bl. a:

Havsörn - 1 gammal fågel med helvit stjärta och vitgul näbb fick en del änder på vingarna 15/10. Troligtvis var det 2-3 ex som observerades under hösten.

Brun kärrhök - 1 sent ex sträckte 24/9.

Pilgrimsfalk - 1 ex sågs under sensommaren

Vadarna kunde rasta i sjön till följd av den intensiva alblomningen som skapade stora gungflyn bl a:

Kärrsnäppa - ca 30 ex rastade på gungflylet 15/10.

Svartsnäppa - 1 ex simmade likt en kolossal wilsonsimsnäppa 4/9.

Brushane - 2 ex 26/8.

Märklig häckning av brun kärrhök.

Jag fick av en tillfällighet höra talas om det rika fågellivet kring en gammal bevattningsdamm på 65x100 m, som jag under 25 års tid passerat med bil utan att intressera mig för. Inte anade jag att där kunde finnas något att upptäcka. Men av Marianne Mathiasson, som är bosatt i granskapet, fick jag veta att man minsann hade hört trastsångare sjunga i området för några år sedan. Tidigare besök runt dammen gav varje gång uppflog av brun kärrhök, som jag då antog bara jagade i trakten. De kan ju jaga flera kilometer i från häckplatsen.

Men så kom jag att tänka på en sak: i området finns ju ännu en dam, som numera är torrlagd och igenvuxen med ett vasbälte på 7x30 m, och där hittade jag vid ett tillfälle något som liknade ett gammalt kärrhöksbo.

Kunde det alltså möjligen vara så att kärrhöken nu häckade i den vattenfyllda dammen? Den 1 juni gjorde jag ett besök vid dammen som resulterade i konstaterad häckning av brun kärrhök, ruvande på 4 ägg i vassen 3 m från land!

Mina senare besök i området gav det ena och det andra i fågelväg. Endast en häckning av rörhöna är hittills känd i Nyköping-Oxelösundstrakten, nämligen i Slottedammen vid Nyköpingshus. Nu hittade jag till min glädje ett par rörhönor som så småningom fick två ungar. Vidare hörde jag två kärrsångare och en rosenfink, och dessutom lär både grönbena och skogssnäppa ha setts rasta i dammen. En uppföljning av fågellivet kring dammen kommer naturligtvis att ske, och vem vet vilka arter som häckar där nästa år?

Jonny Werdin

Information från Rrk

Brun kärrhök:

Som du säkert redan känner till är brun kärrhök riksinventeringsart för 1995. Detta innebär för Sörmlands del att några av lokalklubbarna kommer att utföra regelrätta inventeringar. Om du är intresserad av att hjälpa till kan du enklast göra det genom att delge Rrk dina observationer av arten från häckningstid. Allra intressantast är naturligtvis iakttagelser från platser som är mindre välkända och där det finns risk för att vi inte får kännedom om förekomsten om inte just du rapporterar. Men alla noteringar om brun kärrhök under häckningstid i lämplig biotop emottages tacksamt. Kontaktperson för Rrk's del är Jan Gustafsson tel. 0155-33392. Rapportera kan du göra antingen skriftligen direkt till Jan eller till undertecknad, alternativt ringa in dina observationer till Sörmlandssvararen.

Sörmlandssvararen:

Angående nämnda Sörmlandssvarare så är följande nyordning införd för i år; Samtliga inringda rapporter behandlas som officiella och likställda de som normalt rapporteras skriftligen vid slutet av året. Detta under förutsättning att du lämnat namn och telefonnummer. Undertecknad, som f.n. sköter svararen, för sedan över de rapporter som faller under rapportmallen till en databas för sammanställning tillsammans med skriftliga rapporter vid slutet av året enligt tidigare rutiner.

För Rrk Sörmland
Göran Andersson

Recensioner

Under den här rubriken kommer vi att recensera fågellitteratur. Först ut blir "Fåglar i Eskilstuna kommun" och "Fåglarnas liv" av Magnus Ullman.

Fåglar i Eskilstuna kommun.

208 sidor. 180 kr.

Ett verk som imponerar.

Det skall fastslås redan från början att Fåglar i Eskilstuna Kommun är mycket mer än en sammanställning som endast kan intressera de som bor och är ornitologiskt verksamma i Eskilstuna. Boken är smakfull på många plan och att detta är ett arbete utfört av en lokalförening innebär att man måste lyfta på hatten och gratulera de inblandade för ett förnämligt genomfört arbete, men även gratulera oss andra som nu kan ta del av boken.

Tankarna på denna studie av fågel-faunans förändring i kommunen föddes 1984. Det beslutades att arbetet skulle bedrivas i studiecirkel form, vilket gjordes med Studieförbundet som samarbetspartner. Till och börja med samlades rapporter in för åren 1957 till 1984, detta upprop gav inte mindre än 16.000 rapporter för studiecirkeldeltagarna att börja arbeta med. Nu när arbetet är slutfört har ca 50.000 rapporter bearbetats.

Innehållet i boken är väl balanserat mellan rena artsammanställningar, historik samt beskrivningar av Eskilstunas naturtyper och fågellokaler. Denna typ av litteratur drabbas ofta av problemet att "amatörforskare" alltför ingående försöker tyda materialet med tabeller, trendanalyser, diagram och liknande. Detta innebär ofta att man som läsare endast orkar ta del av just de delar

som man själv har ett speciellt intresse av. Sammanställningarna i Fåglar i Eskilstuna Kommun har dock tyngdpunkten lagd på texten varför man som läsare kan ta del av innehållet inte bara som uppslagsverk utan även som "skönlitteratur". Vissa kapitel i boken utgör dock tabeller som beskriver arternas förekomst och historik, samt flyttfåglarnas ankomstdatum. Dessa är av uppslagskaraktär men i lagom i omfång.

Kapitlet om fågellokaler i kommunen bör nämnas separat. Nitton lokaler finns beskrivna. Beskrivningarna innehåller kartor, vägbeskrivningar, fågelförekomst samt en passus om vad en besökare bör tänka på i fråga om parkering, tillträde och liknande. Detta kapitel är förstås mycket intressant för oss som inte normalt skådar i Eskilstuna, men som bor i närheten eller tänker besöka kommunen.

Att recensera denna bok utan att nämna bildmaterialet vore fel. Bilder av bl.a. Tero Niemi, Lars Broberg, Lars Eisele och Jens B Bruun höjer bokens attraktionvärde väsentligt. Så om du inte har skaffat Fåglar i Eskilstuna Kommun ännu kan jag härmed varmt rekommendera ett köp.

Joakim Ed

Enklast beställer du "Fåglar i Eskilstuna Kommun" genom att sätta in 180 kronor på postgiro: 430 90 90-1

Du får då boken portofritt hem till din brevlåda.

Fåglarnas liv
av Magnus Ullman.
242 sidor. 320 kr.
Naturia

Det har hänt mycket inom ornitologin under de senaste tio åren. Det har blivit lättare att ta sig ut i markerna, flera fågellokaler har iordningställts, telefon svarare finns numer i varje landskap och sist men inte minst så har både fågeltidskrifterna och bestämninglitteraturen blivit mycket moderniserade och lättlästa.

Det var också för tio år sedan som boken "Fåglar från början" utkom med sin första version. Nu har en ny och fräsch upplaga skrivits med titeln "Fåglarnas liv", (av Magnus Ullman som är en välkänd ornitolog och skribent). Boken är tänkt som en introduktion till ornitologin och dess fascinerade värld. Men jag hävdar att också många erfarna ornitologer kan hitta guldkorn i den här boken. "Fåglarnas liv" är en pedagogiskt upplagd bok och inleds med ett kapitel om hur man identifierar fåglarna. Här behandlar man bl. a. dräkterna, viktiga kännetecken och hur man ställer sig de avgörande frågorna. Har fågeln ögonbrynsstreck, mustachstreck, vingband, streckat eller ostreckat bröst, ljus övergump, hur ser översidan ut? Det är detaljer som man måste lära sig att titta efter för att kunna bestämma arter som utseendemässigt ligger nära varandra, och här nämns också några vanliga "fallgropar" t. ex. hur ljuset kan spela oss spratt. Vidare tar man upp läten och hur man skiljer på lockläte, kontaktläte och hotläte.

Boken är rikligt illustrerad av Magnus Ullman både med färgfoton och teckningar som i de flesta fall är mycket detaljerade och bra. Kanske känns några teckningar lite gamla: jag tänker då på rovfågelbilderna på sid 36.

Kort sagt så är "Fåglarnas liv" en faktarik bok om fåglarnas liv och villkor, vilka arter som uppträder i vårt land, när flyttningen äger rum, när fåglarna anländer till/lämnar Sverige. Vi får också lära känna aktuella hot mot fågelfaunan och följa ett år i fågelmarkerna. Fåglarnas liv ger även en bakgrund och fördjupning som en fälthandbok inte kan ge, samt är en spännande nyhet för alla som är intresserade av den svenska fågelfaunan och dess liv. Dessutom passar "Fåglarnas liv" utmärkt vid studiecirklar.

Kent Söderberg

**FAUNA
&
FLORA**

är en populärvetenskaplig naturtidskrift som ges ut av Naturhistoriska riksmuseet. För ett gratis provexemplar skriv till Fauna och flora, NRM, Box 50007, 104 05 Stockholm.

Hartsö-Enskär 1994

Meddelande nr 60 från Hartsö-Enskär fågelstation.

Minkproblem på häckningsskären längst ut, blygsam nätfångst på södra Enskär i augusti och måttligt antal fångade kungsfåglar bidrog till att 1994 blev ett ganska medelmåttligt år ur ringmärkningsynpunkt. Svag ekonomi och personalbrist medförde dessutom att säsongen blev något kortare än önskvärt.

Vintern inleddes mild, men sedan kom kylan i februari och för första gången på åtta år gick det inte att åka båt hela vintern. Tack vare en skidtur ut till havsbandet i februari kunde dock traditionen med minst ett besök per månad upprätthållas även 1994. Efter ungefär två månaders ishinder så gick det åter att fara med liten båt från den 26 mars.

Under häckningsperioden inventerades beståndet av svårta och alkor, med fortsatt låga summor åtminstone när det gäller producerade ungar. Minkhärjningarna fortsatte på de yttre skären, och exempelvis kunde blott 19 boungar av tordmule ringmärkas. Även skröntärnorna råkade illa ut, minst 65 par gjorde häckningsförsök två gånger med få ett fåtal flygga ungar som resultat.

Den trettonde höstsäsongen inleddes, främst av ekonomiska skäl, först den 21.8 och pågick till den 22.10 med ett par korta avbrott. Det var tidvis svårt att få personal, vilket kortade säsongen något i slutet. Sammanlagt arbetade emellertid 25 personer med ringmärkningen under hösten och totalt ringmärktes 3242 ex under 1994, varav 3213 ex under hösten.

Som vanligt besöktes fågelstationen av flera skolklasser och andra grupper under hösten, varvid guidning och information erbjöds.

Ekonomiskt blev 1994 till slut ett bra år, tack vare god försäljning av egenhändigt tillverkade fågelholkar, fågelförteckningar och vykort.

Verksamhetsåret fick sin final i Nyköping den 11 februari 1995, då ett 40-tal personer deltog i en trettioårs fest med många trevliga inslag.

Verksamhetsperioder

Under totalt 91 dagar förekom verksamhet vid stationen, varav 63 dagar under ordinarie höstsäsong, fördelat på nedanstående sätt.

Januari: 1, 3, 7, 24. Februari: 26.
Mars: 26. April: 6, 9, 23, 24. Maj: 7, 8, 14, 15, 22. Juni: 5. Juli: 3, 6, 10, 15, 23, 24.
Augusti: 2, 7-8, 11-12, 17, 21-31. September: 1-29. Oktober: 3-16, 19-22. November: 3, 19, 26. December: 17, 25.

Personal

Från stationsledningen framförs ett varmt tack till samtliga medhjälpare, vilka under hösten arbetat med ringmärkningen det antal dagar som anges inom parentes.

Ringmärkare: Göran Altstedt (15), Daniel Bengtsson (6), Kent Carlsson (7), Per

Eriksson (6), Nicke Helldorff (7), Björn Jansson (6), Christer Larsson (9), Bengt Lindström (8), Jan Oldebring (6), Göran Pettersson (3), Hans Pettersson (4), Urban Rundström (7), Gunnar Sjöo (7), Lennart Wahlén (14) och Jukka Väyrynen (2).

Assistenterna: Bernth Andersson (7), Göran Andersson (1), Bo Altstedt (7), Arne Moqvist (7), Andreas Sjöo (6), Helen Sjöo (6), Rakel Sjöo (7), Britt-Marie Wahlén (3), Niklas Wahlén (3) och Olle Wahlén (3).

Vädret under hösten

AUGUSTI

Vädret i södra och mellersta Sverige var ostadigt i mitten av månaden, men från den 24 blev det mer stabilt med ett par korta högtrycksperioder.

Temperaturen var som högst +20° och som lägst nattetid +11°. Vindarna var mest svaga eller måttliga från ostsektorn, men i slutet av månaden dominerade SV/V-vindar. Endast en dag med minst 10 m/s förekom, nämligen den 28 med V 13 m/s. Under

månadens sista tredjedel föll ca 20 mm regn.

SEPTEMBER

Månaden inleddes med högtrycksbetonat väder, men följdes snart av ostadigare väder från söder. Först dominerade O-vindar (bl a SSO 14 m/s den 9) följt av några dagars SV-vind. Sedan åter friska-hårda SO/NO-vindar, som blåsigast den 15 med ONO 20 m/s. Från den 23 mest SV/V-vindar, först med högtrycksväder men sedan ostadigare igen. Samtidigt ökade vinden till hård med VSV 20 m/s den 27 och V 20 m/s den 28. Totalt 15 dagar med vindstyrkor om minst 10 m/s.

Temperaturen var ganska stabil under hela månaden med max/min ungefär +18°/+12°

men lite kyligare de allra sista dygnen. Totalt föll 92 mm regn på Enskär, som mest den 4

(17 mm) och den 17 (32 mm).

OKTOBER

Först ostadigt och blåsigt väder med kyliga friska-hårda V-vindar (max 16 m/s den 4), efter en högtrycksrygg tidvis hårda SV-vindar och mildare. Perioden fram till den 15 var mild och blåsig med vindar från SV-V, omväxlande klart och mulet.

Sedan NV-vindar och betydligt kallare, med stabilt högtryck fram till den 21, då åter mildare luft fördes in med kraftiga sydvindar.

Under fem dagar (av tjugo) blåste det minst 10 m/s, men månaden (liksom hela hösten) får ändå betecknas som ganska blåsig.

Den 4-6 var det kyligt och den 15-20 var det mycket kallt med rejäl nattfrost.

Månaden var nederbördsfattig, med 30 mm den 3 (då det i samband med en kallfrontspassage blev ett 10 cm snötäcke på fastlandet natten till den 4) samt 5 mm den 10. I övrigt mest uppehåll.

Invasionsarter

Arturvalet baseras på den lista som upprättats inom projektet Nordiska Invasionsfåglar. Under hösten 1994 gjordes goda fångster av stjärtmes, svartmes, gråsiska och framför allt domherre.

Sparvuggla (*Glaucidium passerinum*)

Fångst av vardera ett exemplar 21.9, 25.9 och 10.10.

Hornuggla (*Asio otus*)

Två exemplar sågs i skymningen 19.10 och en fågel fångades senare samma kväll.

Pärluggla (*Aegolius funereus*)

Fångst av tre exemplar, två nymärkningar 21.9 och 5.10 samt kontroll av en finsmärkt fågel 19-20.10.

Gråspett (*Picus canus*)

En adult hane fångades och ringmärktes 12.10. Ny och efterlängtat art på Enskär!

Spillkråka (*Dryocopus martius*)

Noterad under nittio dagar (30.8-13.10) och goda 9 ex kunde märkas, varav 6 ex 19-23.9. Ett exemplar dödades i nät av en mink 14.9.

Större hackspett (*Dendrocopos major*)

Noterad två dagar i augusti samt fjorton dagar 7.9-16.10 varvid 7 ex märktes. Uppträdde ungefär som under 1993. I genomsnitt fångas 12 ex per höst.

Mindre hackspett (*Dendrocopos minor*)

Fåtaligare än genomsnittligt med endast sju obsdagar och 4 ex märkta. Snitt 7 ex per höst.

Sidensvans (*Bombycilla garrulus*)

Observerad 29.10 (2 ex), 3.11 (12 ex) och 17.12 (6 ex).

Stjærtmes (*Aegithalos caudatus*)

Sextio obsdagar 5-16.10 samt 3.11 och samtidigt 43 ex märkta. Flyttning för tredje året i rad av denna mycket oregelbundna flyttare. Under 1992-94 har drygt 200 ex ringmärkts, vilket är nästan en fjärdedel av den totala fångsten under våra 30 år.

Svartmes (*Parus ater*)

Flyttning för femte året i följd, även om trenden (liksom för stjärtmesen) är fallande efter toppåret 1989 med 174 ex. Under hösten 1994 observerad 8.9 och sedan under flyttningsperioden 20.9-15.10 (sexton obsdagar) samt 17.12. Totalt observerades minst 150 ex, varav många kom insträckande i små flockar från öster. Fångsten måttliga 29 ex.

Blåmes (*Parus caeruleus*)

Svag flyttning, fångsten ungefär hälften av genomsnittet, dock observerad s g s dagligen under hösten.

Talgoxe (*Parus major*)

Svag flyttning, fångsten ungefär hälften av genomsnittet, dock observerad s g s dagligen under hösten.

Nötväcka (*Sitta europaea*)

Blott 2 ex märkta under sex obsdagar, troligen ur det lokala beståndet.

Trädskräpar (*Certhia familiaris*)

Under 34 obsdagar ringmärktes 54 ex, vilket är något under genomsnittet.

Nötskrika (*Garrulus glandarius*)

Ej årlig, nu observerad 25.9 (3 ex) och 5.10 (2-3 ex).

Nötkråka (*Nucifraga caryocatactes*)

Ej årlig, nu gjordes sex observationer 26.8-17.9 med som mest 6 ex på sträckförsök vid två tillfällen samt en ringmärkt. Troligen ca 20 ex totalt.

Gråsiska (*Carduelis flammea*)

Relativt kraftig flyttning med tusentals individer i rörelse. Observerades s g s dagligen efter 6.9 och med mesta fångsten 25.9-13.10. Drygt hälften av märksummans 216 ex kunde rasbestämmas till "C. f. cabaret", dvs den västliga ras som numera häckar på svenska västkusten och i södra Norge. Troligen var det ännu större andel "cabaret", då alla fåglar inte rasbestämts. Se även under Kontroller!

Mindre korsnäbb (*Loxia curvirostra*)

Tre exemplar gjorde sträckförsök 3.9.

Obestämd korsnäbb (*Loxia* sp)

Noterad 25.8 och under åtta dagar 24.9-29.10 samt 3.12, totalt ca 50 ex.

Domherre (*Pyrrhula pyrrhula*)

Tre exemplar sträckte 25.9 och 5 ex 29.9, sedan sågs arten dagligen från 4.10. Enormt kraftig flyttning, speciellt under veckan 9-15.10, då 144 ex ringmärktes. Sträcket kulminerade den 14.10 med hundratals individer på södra Enskär och 61 ex märkta (jämför med säsongsmedelvärdet 28 ex!). Totalt ringmärktes 161 ex under oktober och 2 ex 3.11. Ett särklassigt rekord, tidigare största fångster är 102 ex 1972 och 65 ex 1980.

Följande invasionsarter har inte observerats vid Enskär 1994: Fjälluggla, hökuggla, vittryggig hackspett, tretåig hackspett, lappmes, talltita, snösiska, bändelkorsnäbb, större korsnäbb och tallbit.

Övriga observationer

Under 1994 observerades 175 arter inom fågelstationens verksamhetsområde. Nya arter blev vitnäbbad islom och gråspett, därmed har 250 arter noterats under åren 1965-1994.

Här nedan redovisas de mest intressanta observationerna under året. Ytterligare information lämnas under rubriken Ringmärkning, och vissa arter kommer att presenteras enbart i den sörmländska fågelrapporten i nästa nummer av FiSrm. Om inte annat anges, så har observationerna gjorts vid Enskärs södra udde. Med "de yttre skären" avses området kring Hamnskär/Garkast.

Smålom (*Gavia stellata*)

Förutom tre observationer vardera under vår och höst gjordes även två

vinterobservationer: 1 ex 3.1 resp 17.12 vid de yttre skären.

Storlom (*Gavia arctica*)

Två vinterobservationer: 2 ex 1.1 och 3 ex 7.1 vid de yttre skären.

Vitnäbbad islom (*Gavia adamsii*)

Ett exemplar (2K) flög mot sydost utanför Enskär 14.5. Detta är den första artbestämda islommen i området, obestämda islommar har tidigare setts vid fyra tillfällen.

Smådopping (*Tachybaptus ruficollis*)

Ett exemplar rastade vid södra Enskär 6.9. Andra obsen, tidigare 1 ex 921003.

Skäggdopping (*Podiceps cristatus*)

Inga vinterobsar. Ett par sågs vid Enskär 15.5 och 22.5, häckning konstaterad 3.7 då en stor oflygg unge sågs tillsammans med 50 ad nära Vikklubben.

Gråhakedopping (*Podiceps griseigena*)

Blott en vinter/vår-obs: 3 ad i sommar-dräkt vid Ålkråkshällarna 24.4. Under hösten 14 obsdagar 3.9-7.10 omfattande ca 10 ex.

Storskarv (*Phalacrocorax carbo*)

Häckningar på Lacka Trutbåda strax utanför stationens egentliga verksamhetsområde, drygt 100 använda bon fanns den 6.7. Blott fem stora ungar fanns då kvar, varav en ringmärktes, samt fyra bon med ägg/små ungar.

Mindre sångsvan (*Cygnus bewickii*)

Hörd sträckande över Enskär i dimma 3.11. Troligen även ett exemplar som sträckte förbi Enskär 20.10.

Sångsvan (*Cygnus cygnus*)

En adult fågel övervintrade vid södra Hartsö och Enskär. En obs under vårsträcket (3 ex) och tre under hösten (totalt 14 ex).

Kanadagås (*Branta canadensis*)

Minst två par i fågelskyddsområdets norra del under april-maj. Första säkert konstaterade häckningen då ett par med fem mycket små ungar sågs i Gräshålet vid Enskär 22.5.

Vitkindad gås (*Branta leucopsis*)

Blott tre observationer under året: Ett exemplar vardera 6.4 och 3.7 samt 3 ex 2.8. Alltså inga sträckobsar alls under hösten, vilket är mycket ovanligt!

Prutgås (*Branta bernicla*)

Totalt 250 ex sågs under tio obsdagar 14.9-9.10, därefter sträckte 10 ex 22.10 och rastade 3 ex 3.11.

Gravand (*Tadorna tadorna*)

De första fåglarna sågs 26.3 och under april-maj observerades 5-8 par i området. Lyckad häckning kunde dock konstateras hos endast ett par, vid Skeppsklubben. Det fanns fem ungar 3.7, men senare blott fyra ungar som troligen blev flygga.

Snatтерand (*Anas strepera*)

En ensam hane, troligen samma, sågs 26.3, 6.4, 5.6 och 2.8 öster om Enskär.

Praktejder (*Somateria spectabilis*)

En hona rastade vid södra Enskär åtminstone 3-24.1, vilket utgör den åttonde observationen i området och samtidigt den första under vintern.

Alförrädare (*Polysticta stelleri*)

En hona rastade vid Måsklubben 24.4.

Sjööorre (*Melanitta nigra*)

I början av januari rastade 25 ex vid södra Enskär. Under våren sågs ett tiotal små flockar på sträck och under hösten sträckte 250 ex under fyra obsdagar 21.8-7.9. Dessutom 60 ex mot NO 3.10 och tre obsar av rastande fåglar i okt-nov.

Svärta (*Melanitta fusca*)

Vinterobservationer: 1 ex 1.1, 25 ex 3.1 och 7.1 samt 3-5 ex 24.1.

Vid en inventering av hela fågelskyddsområdet 22.5 noterades ca 20 par (17-26 par beroende på tolkningen av några små flockar), men sannolikt är detta en för hög summa beroende på att vissa av dessa fåglar skulle vidare norrut.

Min bedömning är att omkring 10-15 par verkligen försöker häcka i området numera. Det innebär i så fall att ingen större förändring skett sedan 1971, då Helge Röttorp inventerade samma område och räknade 11 par. Han såg följande blott en enda ungvull vid senare besök samma år, vilket motsvarar förhållandena under de senaste åren. Under 1994 sågs en hona med 4 små ungar vid Flatklubben 23.7, men som vanligt sågs ingen kull med halvstora eller stora ungar.

På södra Enskär hittades en av minknyss ihjälbiten svärthona 7.8, men de flesta offren hittas ju aldrig. Att de lyckade häckningarna är så få i fågelskyddsområdet beror säkert till en stor del på minkpredation. I slutet av maj 1994 inventerades även skärgården närmast innanför fågelskyddsområdet. Där kunde märkas en mycket kraftig nedgång i antalet par jämfört med i början av sjuttioalet, kanske resultatet av

minkpredation i kombination med det ökade båtlivet just i detta område.

Salskrake (*Mergus albellus*)

Två par och ytterligare ca 20 ex låg i isvakar vid södra Enskär 26.2. Arten ses mycket sällsynt i området.

Havsörn (*Haliaetus albicilla*)

Den i det närmaste helvita havsörnen från höstarna 1992 och 1993 sågs även 1.3.94, men troligen inte under hösten - 94. Den 19.11 sågs under en kort stund en vit örn, men den bedömdes vara ännu vitare än den fågel som setts tidigare och dessutom troligen något mindre. Alltså möjligen ytterligare en vit örn!

Kungsörn (*Aquila chrysaetos*)

Ett exemplar flög över Enskär 14.9.

Antal obsdagar för övriga rovfåglar under hösten: Brun kärrhök (3), duvhök (9), sparvhök (49), ormråk (1), fjällvråk (3), fiskgjuse (5), tornfalk (9), stenfalk (4) och lärkfalk (8).

Sothöna (*Fulica atra*)

Sällan sedd ute vid Enskär men nu gjordes två vinterobservationer: 4 ex rastade vid södra Enskär 26.2 och 1 ex vid Garkast 26.3.

Sandlöpare (*Calidris alba*)

Två exemplar rastade vid Garkast 24.7 och en adult rastade vid Pålsugnbdarna 2.8. Vid Enskär sträckte 3 ex 17.8.

Skärnsnäppa (*Calidris maritima*)

Vinter/vår: 25 ex 1.1, 16 ex 3.1, 3 ex 7.1, 15 ex 26.3, 28 ex 6.4, 1 ex 9.4, 35 ex 23.4 samt 38 + 40 ex 24.4. Den 23-24.4 sågs en individ som färgmärkts vid Nidingen, se även nedan under kontroller.

Senhösten: 2 ex 19.11, 70 ex 26.11 och 30 ex 17.12.

Ytterligare 21 arter vadare observerades under 1994, bl a mindre strandpipare (1 ad 23.7), kustsnäppa (1 ad 15.7 resp 2.8), spovsnäppa (3 ad 15.7, 2 ad 23.7, 1 ad 24.7 och 1 ex 17.8), myrspov (två obsar 7-8.8) samt småspov (tre obsar i maj samt två obsar vardera i juli och augusti).

Bredstjärtad labb (*Stercorarius pomarinus*)

En adult hane sträckte mot sydost utanför Enskär 14.5 och utgör därmed den första vårobsen i området.

Under hösten sträckte 1 ex (2K) mot väster vid Enskär 9.9.

Dvärgmåås (*Larus minutus*)

Fyra ex (1 ad + 3 juv) sträckte S 9.9 och tre ex sträckte SV 16.9.

Skräntärna (*Sterna caspia*)

Kolonin som etablerade sig på Stora Tärnskar sent under säsongen 1993 återkom även detta år, men med ett ovanligt häckningsförlopp. Den första fågeln sågs 6.4, den 23.4 fanns 15-20 ex på skäret och under maj ökade antalet till ca 30 ex. Den 15.6 befanns 47 par häcka varvid 16 boungar kunde ringmärkas (Roland Staav), medan det var ägg i ett tjugotal bon och ungefär lika många bon märkligt nog redan var tomma.

Sannolikt hände något med kvarvarande ägg och ungar, som knappast blev flygga, ty redan den 3.7 sågs ca 100 ad på skäret men inga ungar alls. Den 15.7 räknades 65 bon och kläckning hade påbörjats i några bon. Fyra ungar ringmärktes och ytterligare tre små ungar fanns, f ö ägg i alla bon.

Vid nästa besök den 23.7 fanns inga ungar kvar, och antalet bon med ägg hade minskat till 47. Kläckning pågick då i fyra av dessa bon, men vid nästa besök tio dagar senare var det helt tomt på skäret! Inga spår efter döda ungar, blott ett urätet ägg hittades i strandkanten och två vuxna fåglar begrundade eländet från ett annat skär intill.

Men vad hade hänt? Var det minkarnas nattliga härjningar som drabbat kolonin?

Sillgrissla (*Uria aalge*)

Vid Enskär sågs 1 ex 14.5 och 8 ex 5.6 samt vid de yttre skären 1 ex vardera 3.7 och 10.7.

Tordmule (*Alca torda*)

Endast en vinterobservation: 1 ex 3.1.

I mitten av juli inventerades samtliga skär (16 st) med häckande tordmule och drygt 110 häckningar eller häckningsförsök konstaterades. Det är en minskning med 15 % jämfört med föregående år, och nedgången avspeglade sig ännu mer i antalet lyckade häckningar. Blott 19 bungar och en vuxen fågel kunde ringmärkas i området, och tre av ungarna hittades nyss ihjälbitna av mink vid ett återbesök några dagar senare.

Minkar hade också dödat åtminstone sju vuxna fåglar, som hittades på ett par andra skär. En av dessa var ringmärkt av oss som bounce på samma skär som den nu försökte häcka 14 år senare. En lika gammal fågel av våra egna märkningar dödades på samma sätt av mink även 1993!

Tobisgrissla (*Cephus grylle*)

Tre vinterfynd i januari och ett i december.

De enda två konstaterade häckninga-

rna noterades på Långö Trutbåda, strax utanför fågelskyddsområdet, med 2 ägg 6.7 och på Tveknäpplingen med 1 ägg 10.7. Detta ägg var dock försvunnet fem dagar senare, troligen minkrövat.

Möjligen häckar fler par i området, då några tiotal adulta ses regelbundet under häckningstid varje år. Men får de ut några ungar??

Berguv (*Bubo bubo*)

Ett exemplar stöttes intill näten 6.9.

Jorduggla (*Asio flammeus*)

Ett exemplar på södra Enskär 23-24.9 utgjorde årets enda obs.

Kungsfiskare (*Alcedo atthis*)

En fågel som fångades 22.9 var redan märkt som bounce vid Kvismaren 7.8 samma år. Fjärde obsen vid stationen.

Skärpiplärka (*Anthus petrosus*)

Bl a en vinterobs: 1 ex på St Garkast 3.1, den sågs även 931229, vilket utgör den första vinterobservationen i området. Flera par häckar dessutom i området.

Rödstrupig piplärka (*Anthus cervinus*)

Vardera 1 ex sträckte 3.9, 5.9 och 10.9.

Strömstare (*Cinclus cinclus*)

Ett exemplar höll till vid södra Enskär 26.2. Blott fjärde obsen i området.

Höksångare (*Sylvia nisoria*)

Ett par observationer på Enskär i juli, dessutom ringmärktes 1 ex på Enskär 7.9.

Taigasångare (*Phylloscopus inornatus*)

Fångst av två exemplar relativt tidigt, 17.9 resp 20.9.

Mindre flugsnappare (*Ficedula parva*)

Fyra exemplar fångades under perioden 8-18.9

Vinterhämling (*Carduelis flavirostris*)

Blott en obs: 1 ex sträckte vid Lillrö 9.4.

Rosenfink (*Carpodacus erythrinus*)

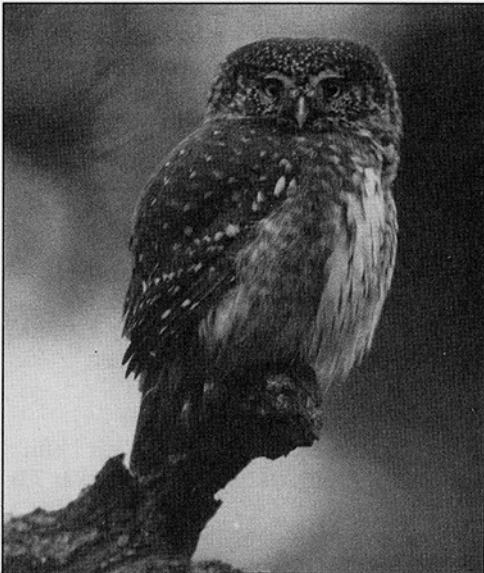
En hane sjöng vid Fårudden, Hartsö 5.6 och vid södra Enskär hördes 1 ex på sträck 8.8 samt fångades 1 ex 25.8.

Lappsparv (*Calcarius lapponicus*)

Ett exemplar hördes vid Lillrö 15.5 och under hösten observerades minst 12 ex under perioden 7.9- 9.10 på södra Enskär.

Dvärgsparv (*Emberiza pusilla*)

Ett exemplar ringmärktes 9.9 och utgör fjärde fyndet i området.

Sparvuggla, en art som fångades på Hartsö-Enskär 1994. Foto: Svante Joelsson

Ringmärkningen

Eftersom isen låg rätt länge i mars, så skedde ingen vårmärkning på Storrö detta år. Under juli märktes inom området 23 boungar och en vuxen fågel, samt strax utanför området ytterligare 5 boungar. Dessa låga summor kommenteras vidare under respektive art nedan.

Under höstsäsongen märktes 3213 ex på södra Enskär, vilket är betydligt färre än under de närmast föregående åren. Med hänsyn taget till den något fokortade säsongen, med ett beräknat bortfall på ca 700 fåglar, så kan ändå ringmärkningen under 1994 betecknas som medelgod.

Volymmässigt största arter blev som vanligt kungsfågel (836), rödhake (460) och lövsångare (447). Dock "saknades" ca 1000 kungsfåglar jämfört med de närmast föregående åren.

Bland invasionsarterna var det främst domherren som höjde sig över mängden med rekordsumman 163 ringmärkta (130 ex togs 10-14.10 och hela 61 ex den 13.10!). Även stjärtmes (43), svartmes (29) och gråsiska (216) förtjänar ett omnämnande, liksom sparvuggla, pärluggla och gråspett.

Övriga intressanta fångster var bl a gärdsmyg (64), taigasångare (2), mindre flugsnappare (4) och dvärgsparv (1).

Under året märktes 68 olika arter, ny var endast gråspetten som blev stationens 153:e art under åren 1965-94.

Ringmärkningssummor, återfynd och kontroller redovisas i tabell 1 och i den efterföljande texten.

Tabell 1. Ringmärkta fåglar vid Hartsö-Enskär fågelstation 58.41N/17.28E
(Birds ringed at Hartsö-Enskär Bird Observatory)

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-93	1994	1965-94	1994	1965-94
Storskarv <i>Phalacrocorax carbo</i>	17	1	18		1
Knölsvan <i>Cygnus olor</i>	10	-	10		3
Grågås <i>Anser anser</i>	5	-	5		1
Vitkindad gås <i>Branta leucopsis</i>	1	-	1		
Gravand <i>Tadoma tadoma</i>	1	-	1		
Gräsand <i>Anas platyrhynchos</i>	8	-	8		2
Ejder <i>Somateria mollissima</i>	2	-	2		
Svärta <i>Melanitta fusca</i>	1	-	1		
Duvhök <i>Accipiter gentilis</i>	8	-	8		2
Sparvhök <i>Accipiter nisus</i>	436	24	460	1	42
Ormvråk <i>Buteo buteo</i>	1	-	1		
Tornfalk <i>Falco tinnunculus</i>	9	-	9		
Stenfalk <i>Falco columbarius</i>	17	-	17		
Lärfalk <i>Falco subbuteo</i>	2	-	2		
Vattenrall <i>Rallus aquaticus</i>	1	-	1		
Kornknarr <i>Crex crex</i>	1	-	1		
Strandskata <i>Haematopus ostralegus</i>	2	-	2		
Större strandpipare <i>Charadrius hiaticula</i>	10	-	10		
Kustpipare <i>Pluvialis squatarola</i>	4	-	4		
Kustsnäppa <i>Calidris canutus</i>	2	-	2		
Småsnäppa <i>Calidris minutus</i>	6	-	6		
Kärnsnäppa <i>Calidris alpina</i>	165	2	167		3
Dvärgbeckasin <i>Lymnocyptes minimus</i>	4	-	4		
Enkelbeckasin <i>Gallinago gallinago</i>	8	-	8		
Morkulla <i>Scolopax rusticola</i>	25	-	25		4
Småspov <i>Numenius phaeopus</i>	2	-	2		1
Rödbena <i>Tringa totanus</i>	1	-	1		
Gluttsnäppa <i>Tringa nebularia</i>	8	-	8		
Grönbena <i>Tringa glareola</i>	1	-	1		
Drillsnäppa <i>Actitis hypoleucos</i>	35	-	35		
Labb <i>Stercorarius parasiticus</i>	2	-	2		
Skrattmåsar <i>Larus ridibundus</i>	1	-	1		
Fiskmåsar <i>Larus canus</i>	19	-	19		
Gråtrut <i>Larus argentatus</i>	1	-	1		
Havstrut <i>Larus marinus</i>	3	-	3		
Skräntärna <i>Sterna caspia</i>	147	4	151		2
Silvertärna <i>Sterna paradisaea</i>	18	-	18		
Sillgrissla <i>Uria aalge</i>	48	-	48	1	3
Tordmule <i>Alca torda</i>	916	24	940	1	32
Tobisgrissla <i>Cephus grylle</i>	36	-	36		2
Skogsduva <i>Columba oenas</i>	2	-	2		
Ringduva <i>Columba palumbus</i>	8	-	8		
Gök <i>Cuculus canorus</i>	166	4	170		
Hökuggla <i>Sumia ulula</i>	15	-	15		
Sparvuggla <i>Glaucidium passerinum</i>	193	3	196		1
Kattuggla <i>Strix aluco</i>	1	-	1		
Hornuggla <i>Asio otus</i>	49	1	50		1
Jorduggla <i>Asio flammeus</i>	20	-	20		1
Pärluggla <i>Aegolius funereus</i>	751	2	753		17
Nattskärna <i>Caprimulgus europaeus</i>	22	1	23		

Hartsö-Enskär 1994

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-93	1994	1965-94	1994	1965-94
Tornseglare <i>Apus apus</i>	84	-	84		
Kungsfiskare <i>Alcedo atthis</i>	2	-	2		
Göktyta <i>Jynx torquilla</i>	79	1	80		1
Gråspett <i>Picus canus</i>	-	1	1		
Gröngöling <i>Picus viridis</i>	83	1	84		
Spillkråka <i>Dryocopus martius</i>	138	9	147		
Större hackspett <i>Dendrocopos major</i>	353	7	360		4
Vitryggig hackspett <i>Dendrocopos leucotos</i>	1	-	1		
Mindre hackspett <i>Dendrocopos minor</i>	203	4	207		
Tretåig hackspett <i>Picoides tridactylus</i>	25	-	25		
Trädlärika <i>Lullula arborea</i>	2	-	2		
Berglärika <i>Eremophila alpestris</i>	1	-	1		
Backsvala <i>Riparia riparia</i>	4	-	4		
Ladusvala <i>Hirundo rustica</i>	88	-	88		
Hussvala <i>Delichon urbica</i>	76	-	76		
Trädpiplärka <i>Anthus trivialis</i>	601	11	612		2
Ångspiplärka <i>Anthus pratensis</i>	166	-	166		
Skärpiplärka <i>Anthus petrosus</i>	18	-	18		
Gulärta <i>Motacilla flava</i>	113	-	113		1
Sädesärta <i>Motacilla alba</i>	1246	9	1255		5
Sidensvans <i>Bombycilla garrulus</i>	11	-	11		
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	733	64	797		2
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	311	4	315		5
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	13743	460	14203	2	61
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	90	1	91		
Blåhake <i>Luscinia svecica</i>	115	4	119		1
Blåstjärt <i>Tarsiger cyanurus</i>	1	-	1		
Svart rödstjärt <i>Phoenicurus ochruros</i>	2	-	2		
Rödstjärt <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	2318	35	2353		7
Buskskvättå <i>Saxicola rubetra</i>	163	1	164		
Svarthakad buskskvättå <i>Saxicola torquata</i>	1	-	1		
Stenskvätta <i>Oenanthe oenanthe</i>	480	1	481		4
Ringtrast <i>Turdus torquatus</i>	3	-	3		
Koltrast <i>Turdus merula</i>	940	34	974	1	17
Björktrast <i>Turdus pilaris</i>	140	3	143		4
Taltrast <i>Turdus philomelos</i>	2330	66	2396		54
Rödvingetrast <i>Turdus iliacus</i>	695	22	715		5
Dubbeltrast <i>Turdus viscivorus</i>	31	5	36		1
Gräshoppsångare <i>Locustella naevia</i>	16	-	16		
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	33	2	35		
Rörsångare <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	63	4	67		
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	97	3	100		
Rödstrupig sångare <i>Sylvia cantillans</i>	1	-	1		
Ökensångare <i>Sylvia nana</i>	1	-	1		
Höksångare <i>Sylvia nisoria</i>	144	1	145		
Årtsångare <i>Sylvia curruca</i>	2442	64	2506		5
Törnsångare <i>Sylvia communis</i>	790	16	806	1	1
Trädgårdssångare <i>Sylvia borin</i>	1445	61	1506		3
Svarthätta <i>Sylvia atricapilla</i>	2921	80	3001		12
Nordsångare <i>Phylloscopus borealis</i>	1	-	1		
Kungsfågelsångare <i>Phylloscopus proregulus</i>	12	-	12		
Taigasångare <i>Phylloscopus inornatus</i>	13	2	15		
Videsångare <i>Phylloscopus schwarzi</i>	2	-	2		

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-93	1994	1965-94	1994	1965-94
Grönsångare <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	312	3	315		
Gransångare <i>Phylloscopus collybita</i>	1137	10	1147		4
Lövsångare <i>Phylloscopus trochilus</i>	16321	447	16768		26
Kungsfågel <i>Regulus regulus</i>	33810	836	34646		40
Brandkronad kungsfågel <i>R. ignicapillus</i>	1	-	1		
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	3331	83	3414		5
Mindre flugsnappare <i>Ficedula parva</i>	101	4	105		
Halsbandsflugsnappare <i>Ficedula albicollis</i>	2	-	2		
Svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i>	1897	27	1924		5
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	812	43	855		
Entita <i>Parus palustris</i>	353	12	365		
Tallita <i>Parus montanus</i>	76	-	76		
Tofsmes <i>Parus cristatus</i>	9	-	9		
Svartmes <i>Parus ater</i>	949	29	978		1
Blåmes <i>Parus caeruleus</i>	3143	51	3194		5
Talgöxe <i>Parus major</i>	2426	45	2471	1	7
Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	141	2	143		
Trädkräpare <i>Certhia familiaris</i>	1747	54	1801		4
Sommargylling <i>Oriolus oriolus</i>	1	-	1		
Törnskata <i>Lanius collurio</i>	1051	32	1083		5
Varfågel <i>Lanius excubitor</i>	82	1	83		
Nötskrika <i>Garrulus glandarius</i>	129	-	129		1
Skata <i>Pica pica</i>	6	-	6		
Nötkråka <i>Nucifraga caryocatactes</i>	26	1	27		
Kråka <i>Corvus corone</i>	7	-	7		1
Stare <i>Stumus vulgaris</i>	117	-	117		5
Pilfink <i>Passer montanus</i>	1	-	1		
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	2443	49	2492		14
Bergfink <i>Fringilla montifringilla</i>	384	7	391		2
Grönfink <i>Carduelis chloris</i>	418	9	427	1	5
Steglits <i>Carduelis carduelis</i>	2	-	2		
Grönsiska <i>Carduelis spinus</i>	2446	54	2500	3	18
Hämpling <i>Carduelis cannabina</i>	3	-	3		
Vinterhämpling <i>Carduelis flavirostris</i>	25	-	25		
Gråsiska <i>Carduelis flammea</i>	2135	216	2351		5
Snösiska <i>Carduelis homemanni</i>	6	-	6		
Bändelkorsnäbb <i>Loxia leucoptera</i>	17	-	17		
Mindre korsnäbb <i>Loxia curvirostra</i>	79	-	79		2
Större korsnäbb <i>Loxia pytyopsittacus</i>	15	-	15		
Rosenfink <i>Carpodacus erythrinus</i>	21	1	22		
Tallbit <i>Pinicola enucleator</i>	8	-	8		
Domherre <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	664	163	827		3
Stenknäck <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	3	-	3		
Lappsparv <i>Calcarius lapponicus</i>	15	1	16		
Snösparv <i>Plectrophenax nivalis</i>	1	-	1		
Gulsparv <i>Emberiza citrinella</i>	304	10	314		1
Ortolansparv <i>Emberiza hortulana</i>	48	-	48		
Videsparv <i>Emberiza rustica</i>	21	-	21		
Dvärgsparv <i>Emberiza pusilla</i>	2	1	3		
Sävspärv <i>Emberiza schoeniclus</i>	239	9	248		3
Summa (Sum)	114469	3242	117711	12	475
Antal arter (Number of species)	152	68	153	9	58

Återfynd och kontroller

Under året erhöles genom RC:s försorg rapporter om 12 återfynd av 9 arter från våra egna märkningar, samt data avseende 11 främmande kontroller (7 arter).

Av återfynden gjordes fyra i Sverige, två vardera i Finland och Frankrike samt ett vardera i Danmark, Ryssland, Spanien och Algeriet.

Glädjande nog gällde hälften av återfynden kontroller av levande fåglar. Kortast tid mellan märkning och kontroll noterades för en grönsiska som på en vecka flög till fågelstationen vid Rybachy på andra sidan Östersjön.

Längsta tiden gällde en sillgrissla märkt som häckande hos oss 1976 och nu tagen på häckplats på ön Bonden, Ångermanland 55 mil norrut! Den var alltså minst 11 år gammal, eftersom arten häckar först tredje levnadsåret. Ringen var nött och blev utbyt.

En tordmule som vi märkte som bounce 1990 häckade fyra år senare 20 mil längre norrut vid Åland och fick vid kontrolltillfället en radiosändare tillagd!

Intressant var också talgoxe-kontrollen som gjordes 50 mil nordost märkplatsen, kanske en fingervisning om ursprunget för en del av de talgoxar som passerar Enskär under höstarna.

Törnsångaren som kontrollerades på Landsort våren efter märktillfället kom att bli vårt första återfynd av denna art.

Av dödsorsakerna svarar fåglar som flugit mot fönster och dött för hälften.

Under året gjordes åtta främmande kontroller vid Enskär, dessutom erhöles vi data från flera äldre fåglar (en från 1986, en från 1991 och fyra från 1993). Samtliga dessa fåglar har varit i livet vid kontrolltillfället. En av kontrollerna har vi ännu inte erhållit märkdata från.

Inte mindre än åtta av kontrollerna

gällde årsungeförflyttningar samma höst, vilket alltså ger en fingervisning om ursprunget och flyttningsriktningen för de populationer vi fångar på Enskär.

Pärlugglan, rödhakarna, kungsfåglarna och blåmesen bjöd väl inte på några överraskningar, utan bekräfter tidigare kända mönster.

Kungsfiskaren är ju en udda art som kanske följt Mälaren eller andra vattenvägar österut och nu var på väg söderut längs kusten, medan gransångaren och gråsiskorna är betydligt mer intressanta.

Dessa individer kommer från västliga populationer, vars rörelser kan vara antydningar om framtida expansioner. Gransångaren ruggade kraftigt på Enskär och har sannolikt funnits på lokalen ända sedan vårsträcket.

Av gråsiskorna tillhörde åtminstone den ena, troligen båda, rasen "cabaret". Individer från denna kontinentala och västliga ras har fångats i allt större antal på bl a Enskär under senare år. Även sommarobservationer som gör i Sörmland kan mycket väl gälla denna ras. Ytterligare en gråsiska med norsk ringtogs under hösten, men märkdata har ännu inte inkommit. Att döma av ringnumret bör den vara märkt 1994.

Tack vare skärnsnäppornas oskygga uppträdande på de kala hållarna i yttersta havsbandet har ett par färgmärkta fåglar kunnat avläsas. Den första fågeln märktes på Nidingen 860419 och var kvar där t o m 860522, sedan sedd nästa höst 861019-24 innan den dök upp i Hartsö-arkipelagen 861213 för att åter vara vid Nidingen 870418-870515, troligen tillbakapressad av den isvinter som då fanns. Fågeln har sedan setts vid Nidingen även 871016 och 880421. Den andra fågeln märktes vid Nidingen 910322 och fanns där även 930317-29

samt 940106 innan den dök upp utanför Hartsö i april 1994, troligen inom ramen för ett normalt vårsträck norrut.

Bland egna kontroller kan nämnas tordmulen från 1980 (minkdödad) och en gulsparv märkt 1990.

Märkningarna och kontrollerna har gjorts på Enskärs södra udde (58.41N/17.28E), Bälunge socken i Södermanland, om inget annat anges.

Understrukna ringnummer anger att ringen har sänts in till Ringmärkningscentralen (Box 50007, 104 05 Stockholm).

Återfynd inrapporterade 1994

(Recoveries received during 1994)

SPARVHÖK (*Accipiter nisus*)

5.098.425 Årsunge hane

880910 Enskär

921214 Terville, Moselle, FRANKRIKE

1272 km SV - 4 år 96 dagar

Funnen död.

SILLGRISLA (*Uria aalge*)

9.633.213 2K+

860710 Hamnskär, Hartsö skärgård

940708 Bonden, Ångermanland

546 km NNO - 8 år

Häckande, kontrollerad av ringmärkare,

ommärkt med 9.097.397.

TORDMULE (*Alca torda*)

8.061.736 Bounge

900714 Tveknäpplingen, Hartsö skärg.

940628 Stångkobben, Eckerö, ÅLAND

196 km NNO - 3 år 350 dagar

Häckande, kontrollerad av ringmärkare,

radiosändare tillagd.

RÖDHAKA (*Erithacus rubecula*)

BD.89.103 Årsunge, vinge 76 mm

930929 Enskär

940201 Constantine, ALGERIET

2540 km SSV - 125 dagar

Funnen, okänt hur.

RÖDHAKA (*Erithacus rubecula*)

BD.89.432 Årsunge, vinge 76 mm

931010 Enskär

940302 Rhone, FRANKRIKE

1663 km SV - 143 dagar

Nyligen död, tagen av katt.

KOLTRAST (*Turdus merula*)

4.384.564 Årsunge, vinge 131 mm

941013 Enskär

941226 Esbjerg, DANMARK

641 km VSV - 74 dagar

Flög mot fönster och dog.

TÖRNSÅNGARE (*Sylvia communis*)

1.EB.75.860 2K+

920806 Enskär

930524 Landsort, Sörmland

24 km ONO - 291 dagar

Kontrollerad av ringmärkare: 3K+hona

TALGOXE (*Parus major*)

2.KC.26.367 1K+ hane, vinge 73 mm

911014 Enskär

940403 Sahalahti, Häme, FINLAND

492 km NO - 2 år 172 dagar

Kontrollerad av ringmärkare: 3K+hona.

GRÖNFINK (*Carduelis chloris*)

2.KE.25.382 1K+ hona, vinge 91 mm

931015 Enskär

940128 Trosa, Sörmland

25 km N - 105 dagar

Flög mot fönster och dog.

Grönsiska. Foto: Tero Niemi

GRÖNSISKA (*Carduelis spinus*)
BD.89.257 Årsunge hona, vinge 74
mm

931006 Enskär
940320 Guipuzcoa, SPANIEN
2167 km SV - 165 dagar
Kontr. av ringmärkare: Hona, vinge 74
mm.

GRÖNSISKA (*Carduelis spinus*)
BD.89.975 1K+ hane, vinge 75 mm
931030 Enskär
940324 Bodarna, Vassunda, Uppland.
111 km N - 145 dagar
Flugit mot glasruta, nyligen död.

GRÖNSISKA (*Carduelis spinus*)
AX.11.964 Årsunge, hane, vinge 73
mm
940925 Enskär
941002
Rybachy, Kaliningrad, RYSSLAND
436 km SSO - 7 dagar

Främmande kontroller

SKÄRSNÄPPA (*Calidris maritima*)
4.235.257 och färgmärkt (2K)
860419 Nidingen, Halland
861213 Hartsö skärgård (Färgavläst)
ca 360 km NO - 238 dagar

SKÄRSNÄPPA (*Calidris maritima*)
4.317.396 och färgmärkt (3K+)
910322 Nidingen, Halland
940423-24 Hartsö skärgård
(Färgavläst)
ca 360 km NO - 3 år 32 dagar

PÄRLUGGLA (*Aegolius funereus*)
Helsinki CH.40.755 Årsunge (V 172, W
119)
940905 Karleby, Vasa, FINLAND
941018-19 Enskär: Årsunge (V169, W
115)
653 km SSV - 43 dagar

KUNGSFISKARE (*Alcedo atthis*)
A.39.789 Bounge
940807 Kvismare kanal, Närke
940922 Enskär: Årsunge hane (V 76)
122 km OSO - 46 dagar

RÖDHAKA (*Erithacus rubecula*)
Helsinki X.400.359 Årsunge
930827 Järvenpää, Uusimaa, FIN
LAND
930913 Enskär: Årsunge, vinge 74 mm
ca 480 km VSV - 17 dagar

RÖDHAKA (*Erithacus rubecula*)
Helsinki X.369.501 1K+
931009 Jurmo, Turku & Pori, FIN
LAND
931011 Enskär: 1K+, vinge 73 mm
ca 280 km VSV - 2 dagar

RÖDHAKA (*Erithacus rubecula*)
Helsinki X.403.346 Årsunge
940628 Vanda, Uusimaa, FINLAND
940914 Enskär: Årsunge, vinge 69 mm
451 km VSV - 78 dagar

GRANSÅNGARE (*Phylloscopus collybita*)
London 7.S.0831 2K+ hona
940512 Rousay, Orkney, Skottland
940826 Enskär: 2K+, vinge 52 mm
941004-09 Enskär: 2K+, vinge 53 mm
1175 km O - 106 dagar (till 26.8)

KUNGSFÅGEL (*Regulus regulus*)
Moskva VA.040.711 Årsunge hane
910903 Olonet, Karelia, RYSSLAND
910929 Enskär: Årsunge hane (V 56)
ca 890 km VSV - 26 dagar

KUNGSFÅGEL (*Regulus regulus*)
Y.60.676 Årsunge hane, vinge 55 mm
931010 kl.08 Bredmar, Landsort,
Sörmland
931012 kl.11 Enskär: Årsunge hane
23 km VSV - 2 dagar

BLÅMES (*Parus caeruleus*)
1.EE.02.477 Årsunge hane, vinge
65 mm
931015 södra Landsort, Sörmland
931024 Enskär: Årsunge hona (V 65)
23 km VSV - 9 dagar

GRÅSISKA (*Carduelis flammea*)
Stavanger H.459.880 2K+ hane
940810 Eigersund, Rogaland, NORGE
941011 Enskär: 2K+ hane, vinge
75 mm
673 km O - 62 dagar

GRÅSISKA (*Carduelis flammea*
cabaret)
Stavanger H.226.582 Årsunge
920725 Eigersund, Rogaland, NORGE
941012 Enskär: C.f.cabaret, 2K+ (V 69)
655 km O - 2 år 79 dagar

Summary

The above paper is the annual report of 1994 from Hartsö-Enskär Bird Observatory (58.41N/17.28E) in the archipelago of east central Sweden.

The observatory was manned during 63 days from the beginning of August up to the end of October. In the summer some small studies on the breeding bird fauna was made, especially on the Razorbill *Alca torda* with 19 nestlings ringed in the investigated area.

In the year a total of 3,242 birds of 68 species were ringed, most of them caught with mistnets on the southern part of the small island Enskär.

Highest figures were, as usual, noted for the Goldcrest *Regulus regulus* (836), the Robin *Erithacus rubecula* (460) and the Willow Warbler *Phylloscopus trochilus* (447).

Of irruptive species could be mentioned the Bullfinch *Pyrrhula pyrrhula* with the highest number ever ringed (163) and the Grey-headed Woodpecker *Picus canus*, which was observed and captured for the first time.

Lennart Wahlén
Fruängsgatan 44 A
S-611 30 Nyköping

Fåglarnas ankomst till Sörmland

Här följer en redovisning av vårfåglarnas ankomst åren 1992-94. Cirka 20 formulär har för vardera året inkommit, ganska väl spridda över landskapet. De representerar troligen en mycket god bild av fåglarnas ankomst, då rapportörerna har varit desamma genom åren. Väderuppgifterna har hämtats från SMHI's skrift Väder och Vatten.

Våren 1992

För femte året i rad fick vi en mild vinter. Vädret kan karaktäriseras som mildt och blåsigt, någon vinter blev det inte förrän mitten av mars då ett kraftigt oväder drog fram över södra Sverige. April blev mera normal, men ett kraftigt snöoväder drog fram över Göta- och Svealand strax före påsken. Lokalt fick man upp till två decimeter snö, som dock försvann efter ett par dagar. Inledningen av maj fortsatte med aprilväder, men från mitten skedde ett omslag till högtrycksväder som gav flera dagar med högsommarvärme mot slutet av månaden.

De arter som övervintrade var skäggdopping, brunand och tofsvipa. En januariobservation av morkulla kan väl också betraktas som övervintrande. Storspov, drillsnäppa, tornseglare och stenskvätta hade alla senare ankomstdatum än tidigare år.

Våren 1993

För sjätte året i rad blev januari betydligt varmare än normalt. Februari inledes också med mildt väder men i slutet av månaden fick hela södra Sverige ett snötäcke. Omkring mitten av mars kom vårvärmen med middagstemperaturer på 10-12 grader. En återgång till kallare väder mot slutet av månaden höll i sig en bit in i april. Mot slutet av april växte ett

högtryck in som gav högsommar-temperaturer på omkring 27 grader. Högtryck och sommarvärme dominerade nästan hela maj med smärre avbrott. Sommarmånaderna juni och juli blev sedan både kyliga och solfattiga.

Våren 1993 kan karaktäriseras som året då väderflyttarna kom sent och datumflyttarna kom tidigare än "normalt", då inte mindre än åtta arter av dessa hade samma eller tidigare ankomstdatum än tidigare år.

Våren 1994

Efter sex mycket milda vintrar kom så äntligen en "normal" vinter med en mycket kall februari i södra Sverige. Även inledningen av mars fortsatte med vinterväder och omslag till mildare väder skedde inte förrän mot slutet av månaden. April blev något varmare än normalt och från den 23 rådde sommarvärme med temperaturer på drygt 20 grader. Våren bromsades dock upp i maj, och månaden blev kallare än normalt i större delen av landet. I juni fortsatte det kalla och kyliga vädret. Juli blev sedan mycket varm, och på många håll i Sydsverige århundradets varmaste och torraste med nya rekord också i solskenstid och högt lufttryck.

Övervintrande arter var rördrom, ormråk och bofink trots en mycket kall februari. Våren 1994 får karaktäriseras som ett "medelår" med några undantag av några tidiga och några sena rapporteringar. Tidigt anlända var lärkfalk, morkulla, stenskvätta och törnsångare, medan rödstjärt och rosenfink anlände relativt sent.

Art	1992	1993	1994	Medel	Art	1992	1993	1994	Medel
Skäggdopping	Öv	4.3	26.3	7 mars	Hussvala	24.4	23.4	19.4	26 april
Rördrom	4.3	14.3	5.3	7 mars	Trädpiplärka	23.4	22.4	8.4	15 april
Gravand	14.3	16.3	12.3	23 mars	Ångsdiplärka	13.3	17.3	6.3	16 mars
Bläsand	8.3	16.3	15.3	15 mars	Gulärka	26.4	25.4	20.4	25 april
Kricka	7.3	17.3	12.3	18 mars	Sädesärka	2.4	2.4	1.4	28 mars
Brunand	Öv	20.3	12.3	8 mars	Järnsparv	20.3	19.3	25.3	24 mars
Bivränk	8.5	20.5	19.5	16 maj	Rödhake	20.3	22.3	20.3	21 mars
Brun kärnhök	23.3	23.3	26.3	26 mars	Näktergal	6.5	27.4	7.5	3 maj
Ormvränk	29.2	1.3	Öv	1 mars	Rödstjärt	28.4	2.4	4.5	23 april
Fiskgjuse	25.3	31.3	16.3	28 mars	Buskskvätta	28.4	25.4	2.5	30 april
Lärkfalk	3.5	8.5	24.4	2 maj	Stenskvätta	21.4	15.4	1.4	10 april
Trana	16.3	16.3	12.3	16 mars	Taltrast	3.4	16.3	12.3	20 mars
Strandskata	29.3	1.4	13.3	25 mars	Rödvingetrast	29.3	28.3	31.3	23 mars
Tofsvipa	Öv	10.3	6.3	5 mars	Gräshoppångare	15.5	15.5	19.5	14 maj
Enkelbeckasin	7.3	21.3	28.3	21 mars	Sävsångare	3.5	28.4	6.5	4 maj
Morkulla	Öv	16.3	3.3	16 mars	Rörsångare	2.5	25.4	29.4	30 april
Storspov	9.4	23.3	3.4	31 mars	Årtsångare	4.5	29.4	24.4	4 maj
Skogssnäppa	21.3	28.3	1.4	26 mars	Törmsångare	10.5	6.5	23.4	7 maj
Grönben	21.4	25.4	30.4	22 april	Trädgårdssångare	12.5	11.5	9.5	9 maj
Drillsnäppa	30.4	24.4	26.4	18 april	Svarthätta	1.5	25.4	24.4	29 april
Fisktärna	20.3	14.4	1.4	3 april	Grönsångare	30.4	25.4	23.4	29 april
Silvertärna	26.4	24.4	24.4	25 april	Lövsångare	26.4	22.4	22.4	21 april
Skogsduva	26.1	12.3	5.3	21 februari	Grå flugsnappare	10.5	14.5	13.5	7 maj
Ringduva	23.2	5.3	5.3	3 mars	Svartvit flugsnappare	25.4	24.4	23.4	23 april
Gök	3.5	29.4	7.5	5 maj	Törnskata	16.5	11.5	13.5	8 maj
Tornseglare	15.5	12.5	8.5	10 maj	Stare	20.2	7.3	6.3	2 mars
Göktyta	10.4	24.4	16.4	23 april	Bofink	22.2	14.3	Öv	8 mars
Sånglärka	25.2	12.3	5.3	2 mars	Hämpling	29.3	27.3	23.3	23 mars
Backsvala	24.4	26.4	26.4	2 maj	Rosenfink	21.5	11.5	19.5	17 maj
Ladusvala	23.4	24.4	23.4	25 april	Sävspurv	14.3	Öv	12.3	15 mars

Tabell 1. Flyttfåglarnas förstاداتum 1992-94, samt medelvärde för åren 1987-94. Öv i tabellen innebär att arten har observerats under vintermånaderna och troligen övervintrat.

I tabell 1 redovisas arternas tidigaste ankomstdatum. Nytt för i år är att medelvärde beräknats för alla åtta åren som fenologiundersökningen pågått. Vill slutligen tacka alla som flitigt rapporterat under alla åren.

Referens

Swenzén, A. Flyttfåglarnas ankomst till Sörmland 1990-91. Fis 1991:2.

Agne Swenzén
Skånegatan 5
641 36 Katrineholm

Svenska Fågeltidskriftspaketet

- En sammanslutning av lokala och regionala fågeltidskrifter i Sverige -

SVENSKA FÅGELTIDSKRIFTSPAKETET 1995

Svenska fågeltidskriftspaketet fortsätter som vanligt! Bli prenumerant och läs tidskrifter, såväl stora som små, från hela landet till ett kraftigt reducerat pris! Du betalar endast 70% av vad skrifterna skulle kosta vid normal prenumeration. Du kan prenumerera på alternativa delpaket (1-2) eller på storpaketet (samtliga skrifter)! **År 1995 kostar paketet:**

Delpaket 1	Sverige	472:50 kr	övriga Norden	618:60 kr	utanför Norden	672:60 kr
delpaket 2	Sverige	461:00 kr	" "	598:50 kr	" "	648:50 kr
storpaketet	Sverige	933:50 kr	" "	1217:10 kr	" "	1321:10 kr

OBS! En expeditionsavgift på 25 kr per prenumerant tillkommer! Priserna baserar sig på postens taxor den 1/1 -95: Ekonomibrev upp till 100 g kostar i Sverige 6:70 (ingår i prenumerationen), i Norden & Baltikum 11:- och utanför Norden 13 kr (mellanskillnaden jämfört med portot i Sverige tillkommer/utskickat ex.). Postgiroinbetalning från utlandet kostar ytterligare 30 kr. Den i Sverige bosatta prenumeranten kan inte enligt reglerna erhålla skriften från den egna föreningen i sitt paket eller från föreningen på sin bostadsort. Därför skall han/hon på inbetalnings-kortet ange vilken (vilka) föreningen (-ar) han/hon är medlem i! Kompensation för uteblivna tidskrifter sker som rabatt inför nästa års prenumeration. Glöm ej att ange, vilket paket Din prenumeration avser!

Prenumerationsavgiften insättes på ett särskilt postgirokonto nr **473 49 38-6, Juhani Vuorinen, tidskriftskonto**. Glöm icke Ditt namn och adress!!

SVENSKA FÅGELTIDSKRIFTSPAKETET 1995

TIDSKRIFTENS NAMN	a	b	c	d	FÖRENINGENS NAMN + hemort	
PAKET 1						
Fåglar i Blekinge	C	4	160	A5	offset	Blekinge OF
Fåglar i Norrköpingstrakten	H	4	104	A5	offset	Fågelföreningen i Norrköping
Fåglar i Vetlandatrakten	P	1	80	A5	offset	Vetlanda OK, Vetlanda
Fåglar i östra Småland	8	4	96	A5	offset	Östra Smålands OF
Fåglar på Västkusten	Q	4	210	A5	offset	Göteborgs OF, Göteborg
Grus	S	4	100		offset	Skaraborgs läns OF, Skövde
Milvus	V	4	200	A5	offset	Kronobergs OF, Växjö
Vingspegeln	Å	4	144	S5	offset	Östergötlands läns OF, Linköping
PAKET 2						
Fåglar i Dalarna	I	4	180	A5	offset	Dalarnas OF, Ludvika
Fåglar i Kvismaren	Z	1	72	A5	offset	För. Kvismare fågelstation, Örebro
Fåglar i Norrbotten	G	4	128	A5	offset	Norrbottens OF, Luleå
Fåglar i Närke	I	4	140	A5	offset	Närkes OF, Örebro
Fåglar i Sörmland	L	2	120	A5	offset	För. Södermanlands ornitologer
Fåglar i Västmanland	O	3	140	A5	offset	Västmanlands OF, Västerås
Gråspetten	T	4	96	A5	offset	Ångermanlands OF, Kramfors
Snatter	9	1	72	A5	offset	Lidingö OF, Lidingö
Värmlandsornitologen	Å	2	80	A5	offset	Wermlands OF, Karlstad

FÖRKLARINGAR: a=antal nr/år, b=antal sidor -94, c=format & d= trycksätt, OF= ornitol. förening, OK= ornitol. klubb

Föreningen Sörmlands Ornitologer

FSO är en ideell förening och verkar för vidgad känedom om och bättre levnadsbetingelser för de sörmländska fåglarna, samt för att sprida intresse för ornitologi till allmänheten. Olika projekt, årlig fågelrapportering, fågelskydd, opinionsbildning m m står på programmet. Medlemskap i Föreningen Södermanlands Ornitologer (FSO) för 1995, inkluderar två nummer av föreningens tidskrift Fåglar i Sörmland (FiS), utom familjemedlemmar, erhålles genom att 70 kr insättes på postgiro 7 73 78 - 8. Familjemedlemmar 10 kr.

Styrelsen 1995

Ordförande

Bert Lindgren
Källstugan, Kila
610 50 Jönåker
0155 - 723 33

Vice Ordförand

Jukka Väyrynen
Mälbykvarn
640 32 Malmköping
0157-441 39

Sekreterare

Joakim Ed
Videvägen 12
645 33 Strängnäs

Kassör

Agne Swenzén
Skånegatan 5
641 36 Katrineholm
0150 - 182 97

Ledamot

Pedro Haglund
Fristadsgatan 14 B
633 46 Eskilstuna

Ledamot

Göran Ahlstedt
Svärta Skogshall
611 93 Nyköping

Ledamot

Urban Rundström
Åsgatan 49
641 34 Katrineholm

Regionala Rapportkomitén för Södermanland (Rrk)

Göran Andersson
Mosstorp
642 90 Flen
0157-135 10

Sörmlands-svararen

Telefonsvarare med heta fågel-
observationer och med informa-
tion från lokalföreningarna.
0157-108 64

Stockholm Birdline

08-590 364 86

Södermanlands lokalföreningar

Ornitologiska Klubben i Eskilstuna

Pedro Haglund
Fristadsgatan 14 B
632 46 Eskilstuna
016 - 14 95 93

Katrineholms/Vingåkers Ornitologiska Förening

Agne Swenzén
Skånegatan 5
641 36 Katrineholm
0150 - 182 97

Fågelföreningen Tärnan Nyköping/ Oxelösund

Ingvar Jansson
Vitriskestigen 7
611 63 Nyköping
0155-287373

Strängnäs Ornitologiska Klubb

Kent Söderberg
Kantorstigen 1
645 91 Strängnäs
0152-513 24

Södertälje Ornitologiska Förening

Stig Stried
Hägervägen 3
151 90 Södertälje
0755-944 17

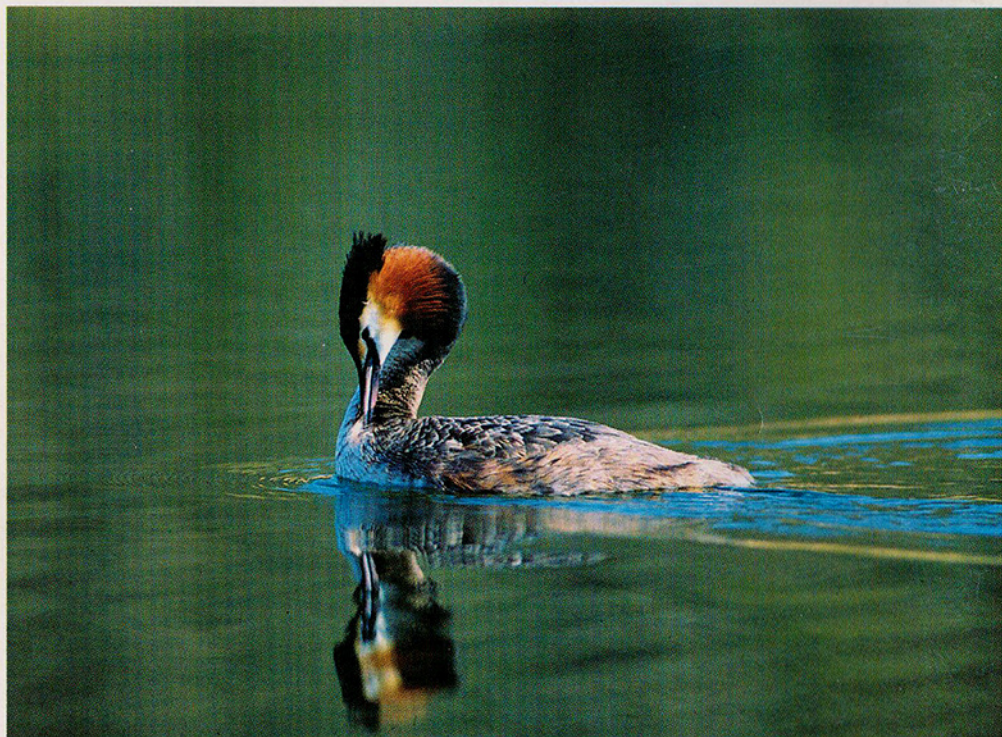
Hartsö-Enskär Gruppen

Lennart Wahlén
Fruängsgatan 44 A
611 30 Nyköping

FSO är en regionalförening till Sveriges Ornitologiska Förening (SOF). Postadress: Box 14219, 104 40 Stockholm. Besöksadress: Skeppargatan 19, Tel: 08-662 64 34. Öppettider Mån-fre 9.30-16.00, General-sekreterare: Gustav Aulén. Expeditionsföreståndare: Eva Nordin. Medlemsavgift 1995: 230,-, familjemedlemmar 40,-. Postgiro 19 94 99-5, bankgiro 311-1994. Medlemmar (utom familjemedlemmar) erhåller tidskriften Vår Fågelvärld.

När är en FiS bäst ?

- Varje gång!

Innehåll 1/95

- 3 Ledare*
- 4 Fågelklubb i Sörmland - Tärnan*
- 6 Porträttet-Jörgen Israelsson*
- 9 Nattlyssning i Nyköpingstrakten*
- 11 Grodor, insekter eller fåglar?*
- 16 Insändaren*
- 18 2K blå kärrhök eller stäpphök?*
- 22 Rovfågelsträcket vid Marsäng*
- 28 Fågelnamn i den äldre litteraturen*
- 32 Korta rapporter*
- 35 Recensioner*
- 37 Hartsö Enskär 1994*

